

Kirish.....	2
I BOB MAKTAB TIZIMIDA ZAMNAVIY AXBORAT TEXNALOGIYALARNING TIZIMINI JORIY ETISH.....	5
1.1 Zamonaviy axborat texnologiyada o'quvchilarga dars berish va bilimni oshirish	5
1.2. Umumiy ta'lim maktablari kutubxonalari ishini takomillashtirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish	15
II BOB DASTURIY VOSTANI YARATISHDA FOYDALANILGAN DASTURLAR	
2.1 Yii frameworkning kelib chiqishi.....	22
2.2 Framework va CMS.....	26
2.3 Yii frameworkining imkoniyatlari.....	26
III BOB. MAKTAB ELEKTRON AXBORAT TIZIMINI ISHLLAB CHIQISH TEXNOLOGIYASI	
3.1 Maktab elektron axborat tizimining ma'lumotlar bazasining tuzulishi.....	33
3.2 Maktab web sayting ishlashi va natijalari.....	35
3.3 Maktab elektron dasturiy vositasini foydalanishda qo'yiladigan talablar.....	40

Kirish

Barchamizga sir emaski, xozirgi vaqtda jamiyatni axborot kommunikasiya texnologiyalarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Umuman olganda, har bir mamlakatni rivojlanishini zamonaviy axborot-kommunikasiya texnologiyalarini sohalarga joriy qilinishi bilan baholash mumkin. Mamlakatimizda xam buning uchun bir qator ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Xususan, xukumatimiz tomonidan zamonaviy axborot-kommunikasiya texnologiyalarini joriy etish va rivojlantirish (21.03.2012 yildagi PQ-1730), axborot-kommunikasiya texnologiyalari sohasida kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish (26.03.2013 yildagi PQ-1942), dasturiy ta'minot vositalari ishlab chiquvchilarni rag'batlantirishni yanada kuchaytirish (20.09.2013 yildagi PQ-2042) bo'yicha chora-tadbirlarni keltirib o'tish mumkin. Bundan tashqari, "O'zbekiston Respublikasi Axborot Texnologiyalari va Kommunikasiyalarini Rivojlantirish Vazirligini tashkil etish to'g'risida"gi (04.02.2015 yil PF-4702) O'zbekiston Respublikasining Prezidentining Farmonida yangi tashkil etilgan vazirlikning asosiy vazifalaridan biri qilib "raqobatdosh dasturiy mahsulotlarning mamlakatimizda ishlab chiqarilishini va ichki bozorini hamda ularga ko'rsatiladigan xizmatlarni rivojlantirishga ko'maklashish va uning muvofiqlashtirilishini ta'minlash, iqtisodiyotning real sektori tarmoqlarida va iste'molchilarda zamonaviy dasturiy mahsulotlar, axborot tizimlari va axborot resurslarini joriy etish" etib belgilangan.

Axborot va bilimlarning ortib borayotgan miqdori "hayot uchun ta'lim" paradigmasini "hayot bo'yi ta'lim" kontseptsiyasiga o'zgartirishga olib keldi. Bugungi kunda o'z-o'zini tarbiyalash va individual rivojlanish ta'limning ustuvor yo'nalishlari bo'lib qolmoqda. Shunday qilib, ta'lim har bir insonda bilim darajasini yuksaltirishga ongli ravishda ehtiyojni ta'minlash uchun mo'ljallangan doimiy jarayonga aylantiriladi.

Yangi ta'lim tizimi nafaqat umuminsoniy bilim va ko'nikmalarni o'rganadigan talabalarga, balki ushbu bilimlarni amaliyotda ijodiy ravishda qo'llashga qodir bo'lgan shaxsning shaxsiyatini rivojlantirishga qaratilishi kerak. Vaqt insonning shaxsiy fazilatlariga maxsus talablar qo'yadi, axborot

makonini tezlik bilan navigatsiya qilish qobiliyatini, axborotni topish, tahlil qilish va umumlashtirish imkoniyatini ta'kidlaydi.

Yangi axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi talabalar va o'qituvchilar uchun kutubxona va axborot xizmatlari sifatini yaxshilash muammosini ro'yobga chiqardi bu ta'limning yangi sifatiga erishishga katta bog'liqdir. Kutubxonalar bilan maktab munosabatlari muammolarini hal etish haqiqatdir. Bu o'quv yurtining kutubxonasining ta'lim salohiyatidan dalolat beradi .

Hozir maktab kutubxonalarining roli va maktab kutubxonachisi faoliyatiga uchta etakchi yondashuv, uchta pedagogik fan va amaliyot ko'rinishi mavjud. Birinchi yondashuvning mazmuni - kutubxonachilik vazifasini ommaviy axborot vositalarining vazifalari bilan to'ldirish uchun maktab kutubxonalari bazasida yangi bo'linish - ommaviy axborot kutubxonasi yoki maktab kutubxonasi media-markazi yaratish zarurligini asoslashdir . Tavrot kutubxona maktab uchun axborot markazi bo'lishi kerak va kutubxonachi Muxbir vazifalari haqida olish kerak bo'ladi; uchinchi - maktab kutubxonalarini muayyan vazifalarga ega bo'lgan ta'lim muassasalarining pedagogik tarkibiy birligi deb hisoblash.

Ham ta'lim muassasasi, ham kutubxona umumiy maqsadga qaratilgan: axborotni ochiq va to'la erkin foydalanish orqali insonning o'z-o'zini rivojlantirish, o'z-o'zini rivojlantirish uchun zarur axborot resurslarini taqdim etishga bo'lgan g'ayratini shakllantirish.

Ma'lumki, xozirgi kunda dastur yoki dasturiy mahsulotni yaratish dasturni ishlab chiquvchi mutaxassislar jamoasi orqali amalga oshiriladi. Umuman olganda, xozirda, har bir dasturni yoki dasturiy mahsulotni ishlab chiqishga amaliy loyiha sifatida qarash mumkin. Chunki, har bir ishlab chiqilgan dastur biror bir sohadagi (ijtimoiy, iqtisodiy, sanoat, xalq xo'jaligi va boshqalar) ma'lum bir muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan bo'ladi.

Hozirgi zamonda maktab va ota-onalar o'rtasidagi aloqa muammoga aylanib bormoqda. Ko'pincha yomon baho olgan farzandlar uni ota-onalariga ko'rsatmaslikka harakat qilishib, baholarini "to'g'rilab" olish holatlari uchraydi, ota-onalar yig'ilishi haqidagi xabarni ota-onasiga aytish yodidan chiqib qoladi.

Mavzuning dolzarbligi. Hozirgi an'anaviy maktab va ota-onalar o'rtasidagi aloqada ba'zi noqulayliklarni uchratish mumkin: ota-onalar majlislari uzun vaqt davom etishi va ota-onalar uchun noqulay paytlarga to'g'ri kelib qoladi. "Yaxshi" bolalarning ota-onalari boshqa o'quvchilar ota-onalariga beriladigan ogohlantirish va tanbehlarini ma'lum vaqt mobaynida eshitib, majlis so'nggida farzandining o'qishlari ijobiyligi haqidagi fikrlarni eshitib ketaverishadi. "Yomon" o'quvchilarning ota-onalari esa, agar o'z vaqtida o'quvchining qandaydir qoidabuzarlik sodir etganligini xabar qilishganda choralar ko'rishi haqida arz qiladilar. O'quvchi qandaydir materialni o'zlashtirishda yoki biror psixologik muammoga duch kelganda, albatta ota-onaning yordami kerak bo'ladi, lekin ayrim ota-onalar bundan xabardor bo'la olishmaydi, buning natijasida muammoli holatni bartaraf etish osonlikcha yuz bermaydi.

Bitiruv malakaviy ishinig maqsadi ota-onalar bilan o'qituvchilar o'rtasidagi doimiy aloqani o'rnatish. Aloqani zamonaviy Informatsion texnologialari asosida avtomatlashtirishdir.

I BOB MAKTAB TIZIMIDA ZAMNAVIY AXBORAT TEXNLOGIYALARNING TIZIMINI JORIY ETISH

1.1 Zamonaviy axborat texnologiyada o'quvchilarga dars berish va bilimini oshirish

1.2 Umumiy ta'lim maktablari kutubxonalari ishini takomillashtirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish

Maktabimizning eng muhim vazifalaridan biri nafaqat o'quvchilarni mavzu bo'yicha o'rgatish, balki ularning ijobiy salohiyatlarini ro'yobga chiqarish, ularning moyilligini va qobiliyatlarini ochib beradigan barkamol shaxsni tarbiyalashdir. Bola o'z-o'zini anglash uchun katta imkoniyatlar axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda o'qitiladi. Rivojlanishning hozirgi bosqichida chetel ta'limining eng muhim sohalaridan biri uni axborotlashtirishdan iborat, shuning uchun o'quv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish va joriy etish bo'yicha maqsadli ishlarni amalga oshirish muhim va zarurdir. Ushbu ish jarayonida o'quvchi yangi axborot va u bilan ishlashning amaliy usullarini izlashni o'rganishadi, kompyuter savodxonligini oshirishadi, natijada o'quv jarayonida ta'limning g'ayrati oshib boradi, bola ta'lim faoliyati faol mavzusiga aylanadi, o'zlarining qobiliyatlarini o'zini o'zi ifoda qilish uchun katta imkoniyatga ega. Jamiyatning o'rni inson mehnatining mohiyatini va mazmunini o'zgartirib, tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Savodxonlik kontseptsiyasi kengaytirildi: endi u kishi nafaqat yozadi, o'qiydi, ishonadi, balki axborot va kommunikatsiya texnologiyalari yordamida o'z-o'zini anglashga ham qodir bo'lgan savodli hisoblanadi.

Zamonaviy o'qitish metodlari o'quvchilarning o'zaro munosabati va o'quv jarayoniga jalb qilinishida, faqat materiallarni passiv tarzda qabul qilishda emas, balki vakolatlarni shakllantirishning faol usullari hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim infratuzilmasi, masofaviy ta'limning afzalliklaridan samarali foydalanish imkonini beradigan axborot, texnologik, tashkiliy va kommunikatsion komponentlarni o'z ichiga oladi.

Hozirgi vaqtda maktab ta'limida turli pedagogik innovatsiyalar qo'llaniladi. Shunga qaramay, quyidagi eng o'ziga xos innovatsion texnologiyalarni ajratib ko'rsatish mumkin.

Ushbu ma'ruza zamonaviy modellar, usullar va ta'lim texnologiyalarining universitet faoliyatlarini oqilona qilishiga va ishlab chiqarish uchun shart-sharoitlar yaratilishiga sharoit yaratishini tasdiqlaydi, lekin o'quv jarayoniga o'quvchilarning kontekstini va ishtirokini o'zgartirmaydi

Ochiq ta'lim resurslari va elektron ta'lim platformalaridan foydalanadigan odamlar tashqaridan institutsional tuzilmalarni olgan norasmiy ta'lim o'quvchilarga tobora ko'proq mos keladi. Bu maktab ta'limining o'rni haqida yangi tushunchaga olib keladi va quyidagi taxminlarni o'z ichiga oladi:

Raqobat va texnologiyalarni ishlab chiqish OERdan foydalanish orqali ommaviy kasb-hunar ta'limini yanada qulayroq qilish imkonini beradi;

ta'lim faqat test yoki tekshiruvlarda aniqlanmasligi kerak;

ta'limning yangi paradigmidagi raqobat o'rniga juda katta hamkorlik darajasi bo'lishi kerak;

O'qituvchilarning fikr-mulohazalarini oshirishda o'quvchilarni o'rgatish kerak;

o'quv materiallarini qabul qilishda sub'ektivlik da'vat etilishi kerak;

O'quv jarayonida o'yin-kulgi (ko'ngilochar) texnologiyalardan foydalanish - ta'lim olish bilan bog'liq bo'lgan ko'plab ta'limiy innovatsiyalarga bog'liqdir.

Elektron ta'limga o'tishning oqibatlarini tushunishning asosiy nuqtasi o'rganishni tashkil etishdir - sinfi kamayadi, shaxsiy yuk ko'tariladi, o'quchi elektron muhitda ko'proq mustaqil ishlaydi, o'qituvchining ishtirokida boshqa oquvchilar bilan mulqotda bo'ladi. Elektron ta'limga o'tishning boshqa turlari:

O'quv bilimlarini (ko'nikmalarini) o'rganishni muntazam ravishda tekshirish jarayonini tashkil etish qobiliyati,

Ta'lim resurslarini yanada samarali boshqarish (yangilash, e'lon qilish) bilan ta'minlaydi, ularning mavjudligini yaxshilaydi, qayta foydalanishni kafolatlaydi

O'quvchilarning mustaqil ishlarini, ijodkorligini, individual xususiyatlarini oshkor qilishni nazarda tutadigan tushuntirish-tasviriy va reproduktiv ta'lim usullaridan bir ko'zda tutilmagan modelga o'tish

O'quvchilarga o'qituvchilari o'quv jarayonida zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan faol foydalanadilar. Bu ta'lim sifati va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, Internet rivojlanishi, yangi turmush tarzining paydo bo'lishi va erta yoshdan boshlab kompyuterlar bilan tanishib, yangi usullar bilan o'rganishni istagan "raqamli mahalliy aholi" avlodi paydo bo'lishida qo'shimcha raqobatbardosh ustunliklarni yaratish uchun yordam beradi. smartfonlar, planshetlar, noutbuklar va internet-resurslar o'quv jarayonida va kelgusidagi professional faoliyatda faol rol o'ynaydi.

O'zgartirish va o'qituvchining o'rni axborot madaniyati - U axborot oqimining muvofiqlashtiruvchisi bo'lishi kerak. Yangi texnologiyalar zamonaviy inson hayotining ajralmas qismiga aylandi. Farzandlarimizning "ertangi kuni" har bir kishi o'zlarini amalga oshirishi mumkin bo'lgan axborot jamiyati.

Ta'lim maqsadlarini belgilashda ustuvor yo'nalishlarni o'zgartirish kerak: birinchi sinf maktabida o'qitish va o'qitish natijalaridan biri bolalarni zamonaviy kompyuter texnologiyalari bo'yicha magistratura va mustaqil o'zlashtirishi uchun olingan ma'lumotlar yordamida amalga oshirishga tayyor bo'lishi.

Shu sababli, zamonaviy jamiyat faol, mustaqil, o'zini o'zi bajaradigan, axborotga ega bo'lgan, savodli insonni rivojlantirish vazifasiga duch keladi, va o'qituvchi zamonaviy texnika va texnologiyalarni "muloqot qilish" uchun yangi ta'lim texnologiyalari bir til bilan bola sifatida.

Shunday qilib, bugungi kunda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanib, o'quv jarayonini yosh o'quvchilarni o'z-o'zini anglash omili sifatida tashkil etish zarur, bu erda elektron vositalar tobora axborot manbalari sifatida foydalanilmoqda. Boshlang'ich maktab darsliklarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilar atrof-muhitning axborot oqimini boshqarish, axborot bilan ishlashning amaliy yo'llarini o'rganish, zamonaviy texnik vositalar yordamida axborot almashish imkonini beradigan ko'nikmalarni rivojlantirishga imkon beradi. Boshlang'ich maktabda AKTdan foydalanish sizga quyidagilarni beradi:

- o'quvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtirish;
- yuqori estetik darajadagi darslarni o'tkazish (musiqa, animatsiya);
- o'quvchilarning individual ravishda murojaat qilish, ko'p bosqichli vazifalarni qo'llash.

Shunday qilib, o'quv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish zamonaviy maktab ta'limining dolzarb muammoidir. Bugungi kunda har qanday maktab intizomi bo'yicha o'qituvchi AKT yordamida darsni tayyorlash va o'tkazishi kerak. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanadigan dars ochiq, rang-barang, informativ, interaktiv, o'qituvchi va o'quvchi vaqtini tejaydi, o'quvchilarni o'z tezligida ishlashga imkon beradi, o'qituvchini o'quvchilar bilan alohida va alohida ishlashga imkon beradi va o'quv natijalarini tezda kuzatish va baholash imkonini beradi.

Ushbu muammoni hal etishning **asosiy maqsadi** ta'lim jarayonini takomillashtirish, yagona o'quv muhitini yaratish va ta'lim sifatini oshirishdan iborat. Buning uchun sizga kerak :

- turli mavzudagi ob'ektlarni integratsiyalashuvi;
- an'anaviy fanlarni o'qitish tizimini modernizatsiya qilish;
- ta'lim resurslarini to'plash;
- Zamonaviy axborot texnologiyalarining o'qituvchisini egallash;
- O'quvchilar joylashgan ta'limni tashkil etish;
- o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida, o'qituvchilar o'rtasida ijodiy almashish.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi **vazifalarni** hal qilish kerak :

- zamonaviy axborot makonida o'quvchilarning malakasi va orientatsiya qobiliyatlarini rivojlantirish;
- tizimli va analitik fikrlaydigan odamlarni tarbiyalash;
- o'quvchilar va o'qituvchilar ijodiy jamoasining atmosferasini shakllantirish va rivojlantirish;

- o'quvchilarning kompyuterga bo'lgan munosabatini bilish faoliyati vositasi sifatida shakllantirish;
- AKTdan foydalanishning turli yo'nalishlari va shakllarida.

Yangi standartlarda Ikkinchi avlod, bu O'quvchilar tarbiyalanishining maqsadi - umumta'lim bilimlarini rivojlantirishdir. turli xil va turli manbalarda (lug'atlar, ma'lumotnoma, ensiklopediyalar, Internet) taqdim etilgan axborot bilan ishlash qobiliyati. Ikkinchi avlod boshlang'ich ta'lim standartlari ishlab chiqaruvchilari o'quvchilar kimligini, u o'z-o'zini rivojlantirish, o'zini o'zi yaxshilash, o'quvchilarning ota-onalarining o'quvchilarga to'la mos keladi. Zamonaviy ota-onalar farzandiga ijodiy fikrlash, o'zini aks ettira olish va o'zini bilish qobiliyati, o'rganish qobiliyati, jamoada ishlash, ya'ni, rivojlangan kommunikativ qobiliyatlari va axborot bilan ishlash qobiliyatiga ega. Shunday qilib, ta'limning asosiy maqsadi talabalarni o'rganishga o'rgatishdir.

Ta'lim tizimi zamonaviy jamiyat tomonidan qo'yilgan talablarni orqada qoldira olmaydi va jamiyatda bo'ronli axborotlashtirish davri boshlanadi. Maktabni kompyuterlashtirish bu bosqichda ta'limning eng dolzarb muammoidir. Hamma o'qituvchilar buni tushunishadi.

Boshlang'ich maktab o'qituvchisi ishida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish ta'limni modernizatsiyalashning asosiy maqsadi - ta'lim sifatini oshirish, ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish, axborot makoniga yo'naltirilgan shaxsning uyg'un rivojlanishini ta'minlash, zamonaviy texnologiyalarning axborot-kommunikatsiya salohiyatiga integratsiyalashuviga erishishga yordam beradi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish nafaqat uni modernizatsiya qilish, samaradorligini oshirish, o'quvchilarning rag'batlantirish, balki har bir o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda jarayonni farqlash imkonini beradi. Hozirgi kunda maktab o'quvchilarini o'qitish jarayonida muayyan pedagogik muammolarni hal qilish uchun mo'ljallangan turli xil dasturiy va apparat vositalari sifatida tushuniladigan, o'quvchilar bilan o'zaro munosabatlarga yo'naltirilgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, shu jumladan, barcha yangi ta'lim vositalari ishlatiladi.

Ushbu ta'lim vositalari quyidagi parametrlarga muvofiq tasniflanishi mumkin:

a) hal etilgan pedagogik vazifalar uchun:

- *asosiy ta'lim* (onlayn o'rgatish, ta'lim tizimlari, nazorat qilish tizimlari ilmi) *uchun*, degan ma'noni anglatadi;
- *amaliy mashg'ulotlar* vositasi (vazifa kitobi, ustaxonalar, virtual dizaynerlar, simulyatsiya dasturlari, trenajerlar);
- *OITS* (entsiklopediyalar, lug'atlar, antologiyalar, o'quv kompyuter o'yinlari, multimedia treninglar);
- *Integral* vositalar (masofaviy ta'lim kurslari).

b) o'quv jarayonini tashkil etish funksiyalari bo'yicha:

- *axborot va ta'lim* (elektron kutubxonalar, elektron kitoblar, elektron davriy nashrlar, lug'atlar, ma'lumotnomalar, o'quv kompyuter dasturlari, axborot tizimlari);
- *interaktiv* (elektron pochta, elektron axborot guruhlari);
- *qidiruv tizimlari* (kataloglar, qidirish mexanizmlari orqali amalga oshiriladi).

c) axborotning turlari bo'yicha:

- *Matn* ma'lumotlar bilan (darsliklar, qo'llanmalar, muammo kitoblar, testlar, lug'atlar, ma'lumotnomalar, entsiklopediyalar, davriy, ularning soni ma'lumotlar, dasturiy ta'minot va o'quv materiallari);
- *Visual axborot* (ramziy ob'ektlar laboratoriya amaliy sub'ekti virtual laboratoriyalar: suratlar, portretlar, rasmlarga, video jarayonlar va hodisalar, namoyish tajribalar, video sayr, statistik va dinamik modellar, interaktiv modellari to'plami grafik, diagramma) bilan;
- (Tirik tovushlarni chiqishlari yozish, musiqa va jonsiz tabiat, sinxron audio ob'ektlar) *ovoz ma'lumotlar* bilan;
- *kombinatsiyalangan* axborot (darsliklar, qo'llanmalar, manba materiallar, o'qish kitoblari, muammo, entsiklopediyalar, lug'atlar, davriy) bilan.

Kompyuter texnologiyasi uchta variantda amalga oshirilishi mumkin:

- I. - "*kirib*" texnologiyasi sifatida - didaktik muammolar individual bo'limlari uchun maxsus mavzularda kompyuter asoslangan ta'lim, foydalanish;
- II. - "*Asosiy*" - bu texnologiyada ishlatiladigan qismlarning eng muhimlarini aniqlash;
- III. - "*Monotexnologiya*" - barcha treninglar, o'quv jarayonini boshqarish, jumladan, diagnostika, monitoringning barcha turlari, kompyuterdan foydalanishga bog'liq.

Kompyuter texnologiyasidan foydalanilganda, kompyuter va boshqa texnologiyalar elementlari o'rtasidagi munosabatlar masalasi o'ta dolzarbdir. Kompyuterni o'quv jarayonining barcha bosqichlarida qo'llash mumkin: yangi materiallarni tushuntirayotganda, ularni aniqlash, takrorlash, bilim va ko'nikmalarni boshqarish.

Bunday holda, ***kompyuter quyidagi funktsiyalarni bajaradi*** :

- *texnik va pedagogik* (trening va nazorat qilish dasturlari, diagnostika, modellashtirish, ekspert, interaktiv, konsalting, hisoblash va mantiq);
- ayrim vaziyatlar modellashtiradi bir qurilma sifatida assistent o'qituvchi sifatida (kompyuter, vazifalarni amalga oshiruvchi vositasi sifatida kompyuter: ta'lim axborot tez yangilab, o'quvchilar individual xususiyatlari haqida joriy ma'lumot olish; bir tuzatish sifatida kompyuter ularning faoliyatini baholash va monitoring, degan ma'noni anglatadi, uni aktivlashtirish va rag'batlantirish)

O'quv jarayonini optimallashtirishda ***kompyuterning o'rni*** quyidagicha:

1. yuqori darajadagi motivatsiya shakllanadi, o'quv jarayoniga qiziqish ortadi;
2. o'rganish intensivligini oshiradi;
3. shaxsiylashtirilgan ta'limga erishish;
4. natijalarni baholash ob'ektivligi ta'minlanadi;

- 5 mustaqil ishlarning ulushi ortadi;
- 6 bolaning shaxs sifatida o'zini o'zi anglash imkoniyati mavjud.

Binobarin, sinfda kompyuterni ishlatish ta'lim jarayonini mobil, qat'iy farqlashi va individual bo'lishiga imkon beradi .

Texnologiya tajribasi

Zamonaviy maktab o'quvchilar orasida faqat ma'lum bir ma'lumot to'plamini yaratish emas, balki o'zlarining ta'lim olish, ularning qobiliyatlari va qobiliyatlarini ro'yobga chiqarish istagini uyg'otishi kerak. Men bu jarayonlarni rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlar deb bilaman . O'quvchilarning ta'lim-tarbiya faolligini oshirish. Boshlang'ich maktabni axborotlashtirish zamonaviy ta'lim sifatiga va XXI-chi asr bolaning axborot madaniyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi asr. Pedagogik va uslubiy adabiyotlarni tahlil qilish, shuningdek, zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalanish tajribasi

Men axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan quydagicha foydalanishni rejalashtiryapman o'quv jarayonida :

- o'rganishni rag'batlantirishni oshirish;
- ijodiy salohiyatni o'zi amalga oshirish;
- o'quvchilarning bilim doirasini faollashtirish ;
- darslarni takomillashtirish;
- o'quv jarayonining samaradorligini oshirish;
- o'quv natijalarini o'z vaqtida kuzatish va kichik maktab o'quvchilarini tarbiyalash;
- rejalashtirish va ishlarni tizimlashtirish;
- O'z-o'zini tarbiyalash vositasi sifatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish;
- sifat va darsni tezkor tayyorlash (voqea).

axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o uning pedagogik faoliyatida quyidagicha:

- axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda darslar shaklida, shuningdek, kompyuter fanlari bilan integratsiyalangan darslar;
- darsdan tashqari ta'lim ishlarida;

O'ylaymanki, zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda darsga tayyorgarlik ko'rayotganda, o'quv materialini tanlashda **asosiy didaktik printsiplarni** : mavjudlik, fan, differentsiatsiya , sistematik va izchil Sinfda kompyuter o'qituvchi o'rnini bosa olmaydi, faqat uni to'ldiradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda, darsning o'ziga xos jihatlarini belgilashni zarur deb hisoblayman:

- *moslashuvchanlik printsiipi* : kompyuterning bolaning o'ziga xos xususiyatlariga moslashishi;
- *suhbatning tabiatga asoslanganligi* ;
- *boshqarish mumkin* : o'qituvchining o'qitish jarayonida istalgan vaqtda tuzatish mumkin;
- individual va guruh ishlarning *optimal kombinatsiyasi* ;

- kompyuter bilan aloqa qilishda o'quvchilarning *psixologik holatini* saqlab qolish ;
- *cheksiz ta'limi* : mazmuni, uning talqini va qo'llanilishi, siz istagan darajada ko'p.

Sinf xonasida qulay shart-sharoitlar yaratish va yuqori darajada ta'lim olish uchun quyidagi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish zarur deb hisoblayman:

- *yaratish va didaktik materiallarni tayyorlash* (topshirish, jadvallar, eslatmalar, diagrammalar, chizmalar, namoyish jadvallari va oshqa)
- *taqdimotlar yaratish* maxsus mavzu o'quv materiallari;
- *tayyor dasturiy mahsulotlardan foydalanish* ;
- *Internet-resurslardan* dars mashg'ulotlarini tayyorlash, darsdan tashqari ishlar, o'z-o'zini o'qitish jarayonida foydalanish;
- *monitoring* o'rganish natijalarini kuzatish va ta'lim, shu jumladan sinov ishlarini tashkil etish.

O'qituvchi dars mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rish uchun turli axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishi mumkin; to'g'ridan-to'g'ri darsda (yangi materialni tushuntirayotganda, bilimli bilimlarni mustahkamlash, bilimlarni boshqarish jarayonida); o'quvchilar tomonidan qo'shimcha materiallarni mustaqil o'rganishni tashkil etish, shuningdek, elektron shaklda uslubiy tajribani umumlashtirish.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bilan mashg'ulot o'tkazish bo'yicha tajribam ushbu texnologiya darslarining asosiy variantlarini aniqlashga imkon berdi:

- *Multimedia yordami bilan dars - darsda* bitta kompyuter ishlatiladi, u o'qituvchi tomonidan qo'llaniladi (chizmalar, eksperimentlar, virtual ekskursiyalarni namoyish etish uchun), shuningdek loyihalarni himoya qilish uchun talabalar;
- *kompyuter fani bilan integratsiyalashgan dars* kompyuter sinfida bo'lib o'tadi, uning asosiy maqsadi o'quvchilar atrofida dunyoni yaxlit ko'rish hosil qilishdir, kompyuter esa nafaqat o'rganish vositasi sifatida, balki o'quv ob'ekti sifatida ham ishlaydi;

Multimediali qo'llab-quvvatlash darsi

Ushbu turdagi darslarga tayyorgarlik bosqichida elektron va axborot resurslarini tahlil qilish, dars mavzusi bo'yicha kerakli materiallarni tanlash, uni elektron yoki qog'oz muhiti bilan tartiblash va tartibga solish muhimdir.

Kerakli ma'lumotni topishning katta yordami turli yo'nalishdagi o'quv qo'llanmalari katalogi orqali taqdim etilib, jahon tarmog'ida joylashtirilgan.

Hozirgi paytda ijtimoiy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilar materiallarning 30 foizini ingliz tilida, ingliz tilida ingliz tilida o'qiydigan darajada 40 foizgacha, yozma yodlash 50 foizni tashkil qiladi, takroriy tinglash bilan, materialning hazm qilish darajasi 60 foizga etadi. Zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda multimediyali elektron darsliklar, ma'lumotlarning yodlanishi 90 foizga yetishi mumkin.

Darsdagi yangi materialni tushuntirayotganda biz mavzuli kolleksiyalardan (rasmlar, fotosuratlar, portretlar, o'rganilayotgan jarayon va hodisalarning videotasmalari, video-ekskursiyalar), dinamik jadvallar va diagrammalar, interaktiv modellardan foydalanamiz, multimediyali projektor yordamida ularni katta ekranda loyihalashtiramiz. Shuni ta'kidlash kerakki, bu holatda materiallarni tushuntirish texnologiyasi sezilarli darajada o'zgarib ketishi - o'qituvchi ekranda aks ettirilgan ma'lumotlarga izoh beradi, zarur bo'lsa, unga qo'shimcha tushuntirishlar va misollar keltiradi.

Zamonaviy kompyuter texnologiyasidan foydalanish dars mashg'ulotlarida va yangi non-an'anaviy shakllarda qo'llanilishiga imkon beradi.

Hozirgi vaqtda maktablar Internet tarmog'iga ulangan bo'lsa, virtual ekskursiya shaklida darslarni o'tkazish mumkin, bu tabiiy fanlarni o'rganishda ayniqsa muhimdir.

Vizual turlarni tashkil qilish tabiatda yoki ilmiy-tadqiqot institutida, muzeyda bo'lishi mumkin

Slaydlar yordamida virtual tur (masalan, Microsoft yordamida yaratilgan Quvvat Nuqta) har bir o'quvchining o'rganilayotgan materialning atmosferasiga tushishiga, his-tuyg'ulari va tajribalari bilan yolg'iz qolish imkonini beradi, bu esa bilim faollashuviga yordam beradi. Slayddan slaydgacha o'tish musiqiy ashula bilan jihozlangan ushbu darsning zarur ko'rinishini yaratadi. Men shunga amin bo'ldimki, ushbu ish jarayonida o'quvchiga vizual-hissiy ta'sir ko'rsatadi.

Kompyuterni qo'llab-quvvatlash bo'yicha dars

Kompyuterni qo'llab-quvvatlovchi darsni o'tkazish jarayonida quyidagi variantlar mavjud:

- o'quvchilar bir vaqtning o'zida o'qituvchi bilan ishlashadi va ma'lum bir bosqichda kompyuterda ishlashga o'tishadi;
- o'quvchilar o'qituvchi ko'rsatmasi bo'yicha kompyuterda ishlashadi.

Shu bilan birga, darsning asosiy qismi bir kompyuterga ega bo'lgan holatda bo'lgani kabi amalga oshiriladi, biroq o'quvchilar bizning maktabimizning mahalliy kompyuter tarmog'i imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda, katta ekrandan emas, balki har bir kompyuterning monitoridan ma'lumot olish imkoniga ega.

Kompyuter fanlari bilan integratsiyalangan dars

Integral dars - ikki yoki undan ortiq fanning bir-biriga bog'liq materiallarini o'rganish uchun mo'ljallangan maxsus dars.

Ushbu turdagi kompleks darslar kompyuterni faqat ta'lim vositasi sifatida emas, balki o'rganish ob'ekti sifatida ham qo'llash orqali faol o'rganishning bir turi sifatida ko'rib chiqilishi mumkin.

Har qanday birlashtirilgan darsning umumiy maqsadlari atrofidagi dunyoni xolis nuqtai nazarini shakllantirishdan iborat. Shu bilan birga, har bir dars integratsiyalashuv nuqtai nazaridan o'ziga xos maqsadga ega. Ushbu darsning maqsadlari zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda o'quv materiallarini ishlab chiqishdan iborat. Grafika tahrirlovchisini (masalan, Bo'yoq), elektron jadval xususiyatlarini (Excel) va turli dizaynerlarni o'rganayotganda o'quvchilar o'zaro tushuntirishlar, grafikalar, o'yinlar, jadvallar va jadvallarni yaratadilar . tashqi dunyo o'rganish bo'limda yakunlari bo'yicha dizayn ishlarini amalga oshiruvchi, o'quvchilar taqdimot amalga oshirish dasturini foydalanib, Microsof Power Point . Rus tili va informatika fanining integratsiyalangan darslarida tanishadilar. Boshlang'ich ta'lim tizimida o'quv jarayonini tashkil etish , birinchi navbatda,o'quvchilarning bilim doirasini kengaytirish, o'quv materiallarini muvaffaqiyatli o'rganish va bolaning ruhiy rivojlanishiga hissa qo'shishi kerak. Binobarin, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, muayyan o'quv vazifasini javob tushunish bolani yordam kerak , uni qabul qilish uchun eslash, axborot oqimini va hech ichida hech qanday salomatlikni buzmaydi. Axborot va kommunikatsiya texnologiyalari ta'lim jarayonining yordamchi elementi sifatida va Yosh o'quvchining psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni ehtiyotkorlik bilan baholash va o'lchash kerak Boshlang'ich maktabda darsni (ishni) rejalashtirayotganda axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning maqsadi, joyi va usulini diqqat bilan ko'rib chiqing , bu esa o'z vaqtida o'zgartirishlar, qo'shimchalar kiritish, ma'lumotni saqlashni osonlashtiradi va ushbu ma'lumotlarga kirishni osonlashtiradi. Bunday darslar yangilikni mazmuni, maktabda muqobil g'oyalar va noan'anaviy yondashuvlarni o'z ichiga olishi mumkin.

Shu bilan birga , kompyuter texnikasi sinfida ishlaydigan sanitariya-gigiena standartlarini, jismoniy mashqlarni o'tkazish to'g'risida unutmashlik kerak .

Shunday qilib, o'quvchilar tomonidan ijodiy multimedia loyihasini yaratish - bolalar uchun zarur bilim va bilimlarni shakllantirishga imkon beruvchi kuchli vosita bo'lib, o'quv jarayonining motivatsiyasini rivojlantirish, shu bilan bilimni mustaxkamlashning motivatsion va protsessual qismlarini rivojlantirishga yordam beradi. Va bu didaktik jarayonda o'qituvchi etakchi rol o'ynaydi.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, o'quv jarayonining boshlang'ich bosqichida zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan o'quv jarayonida foydalanish juda katta afzalliklarga ega:

- o'qitishning individualizatsiyasi;
- o'quvchilarning o'zini o'zi ta'minlashi ;
- sinfda bajarilgan topshiriqlar hajmining o'sishi ;

➤ Internet orqali turli xil materiallarni olish va maxsus disklarni ishlatish imkoniyati (elektron darslikning multimedia tizimi dasturni tabiiy tovush jarayonlari bilan to'ldirish imkonini beradi, spikerning ovozi bilan matnni takrorlash, ish uchun zarur fon musiqasini yaratish, biron bir videoklipni yoqish, har qanday geografik jarayonni jonlantirish o'quvchilarning yanada ko'proq ko'rinishi va qiziqishini ta'minlaydi);

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan boshlang'ich ta'lim o'quv jarayonini bolaning faol bo'lishiga, sinfda ishlaydigan qiziqish va g'ayratga ega bo'lishiga, o'z ishining samarasini ko'rgan va ularni qadrlashi uchun juda muhimdir.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan ularning kasbiy faoliyatida foydalanish, bizni boshlang'ich maktab o'qituvchilari sifatida beradi:

- talabalarning jahon axborot oqimini boshqarish qobiliyatini rivojlantirish;
- axborot bilan ishlashning amaliy usullari;
- zamonaviy texnik vositalar yordamida axborot almashish imkonini beradigan ko'nikmalarni rivojlantirish;
- tushuntirish-rasmi ta'lim usulidan faoliyatga o'tishni amalga oshirish , ularda bolaning ta'lim faoliyati faol mavzusiga aylanishi. Bu o'quvchilarning ongli ravishda o'rganilishiga hissa qo'shadi;
- o'quvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtirish;
- yuqori estetik darajadagi darslarni o'tkazish (musiqa, animatsiya);
- o'quvchilarning individual yondashuv, ko'p bosqichli vazifalarni qo'llash ;
- o'quv jarayonining samaradorligini oshirish va olingan bilimlar darajasini oshirish;
- sinfdan vaqtni tejash (o'quvchilar tezda ta'limning bir turidan ikkinchisiga o'tishadi, bu esa o'qituvchiga sinfdagi qo'shimcha materiallarni tushuntirish imkonini beradi)
- dars davomida bajariladigan vazifalar hajmini oshirish;
- turli xil ish shakllari orqali ta'limning samaradorligini va motivatsiyasini oshirish;
- Sinov natijalarini ob'ektiv va o'z vaqtida qabul qilish.

1.2 Umumiy ta'lim maktablari kutubxonalari ishini takomillashtirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish

Keyingi yillarda ta'lim sohasida AKT imkoniyatlari asosidagi ta'lim texnologiyalari keng joriy etilmoqda. Umumiy ta'lim maktablarida ham nafaqat ta'lim tizimida, balki maktab faoliyatining boshqa sohalari, jumladan, kutubxonalar ishini takomillashtirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanilmoqda, bu boradagi ishlar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 13.09 "Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida"gi PQ-3271 son Qaroriga muvofiq olib borilmoqda.

Ma'lumki, an'anaviy umumta'lim maktablari kutubxonalari o'z faoliyati bilan o'quvchilarning tarbiyasi va umumiy rivojlanishlariga yordam berish uchun xizmat qiladi, shu maqsadda turli ommaviy tadbirlar ishlab chiqiladi va o'tkaziladi. Keyingi yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari mazkur yo'nalishdagi ishlarni nafaqat yanada chuqurlashtirish va kengaytirishga, balki yangi shakllarni joriy etishga ham imkon yaratib bermoqda. Kutubxonachilar oldida turgan jiddiy muammolardan biri — bu ayrim zamonaviy o'quvchi-bolalar va o'smirlar kitob o'qishni xohlamasliklari va qiziqmasliklaridir.

Ushbu muammoning mazmun-mohiyati shundaki, axborot texnologiyalari an'anaviy axborot manbalarining raqobatchisiga aylandi. Biroq haqiqiy hayotda zamonaviy axborot texnologiyalari kitob va axborotlarni o'qishga qiziqishni kuchaytirishning muhim omiliga aylanishi ham mumkin. Ulardan o'quvchilar bilan ommaviy holda ham, individual ishlashda ham samarali foydalanish mumkin. O'quvchilar bilan mazkur yo'nalishdagi ishlarni olib borishda eng istiqbolli yo'nalishlardan biri tarmoq interaktiv texnologiyalaridan foydalanish bo'lib hisoblanadi, axborot resurslarini, badiiy va ilmiy o'quv adabiyotlarga qiziqishni oshirishda, jumladan, vikipediya, bloglar, forumlar muhim ahamiyatga molik.

Web 2.0 servislaridan foydalanish o'quvchilarda qiziqishlarini faollashtirish, axborot savodxonliklarini rivojlantirish, kitob o'qishga qiziqtirish, guruhli va hamkorlikdagi ishlar malakalarini shakllantirishga yordam beradi.

O'quvchi bolalar va o'smirlarda axborot texnologiyalaridan foydalanish shakllari turlicha, ular guruhli va yo'naltirilgan, rasmlar orqali taqdim etilgan va boshqalar bo'lishi mumkin. Kitobxonlikka qiziqtirishda AKT dan foydalanib, multimedia va elektron materiallar, elektron resurslar hamda kutubxona sayti yaratish, o'quvchilar bilan ishlashda tarmoq interaktiv shakllardan foydalanish kabi omillar bo'lishi mumkin.

Multimedia va elektron materiallar an'anaviy ta'lim jarayoniga qo'shib olib boriladi. Ta'limiy axborotlarni bir vaqtning o'zida multimediyaviy vositalari: grafik, ovoqli, foto va video axborotlar bilan boyitish bilan olib borilishi o'quv fanlari va tarbiyaviy jarayonlar ta'sirini oshirishiga shubha yo'q. Ma'lumki, an'anaviy o'qitish jarayonida ta'lim axborotlarini og'zaki bayon etishda o'quvchi ongi o'zida qayta ishlash uchun axborotning ma'lum hajmini qabul qilsa, bu jarayonga qo'shimcha multimedia materiallaridan foydalanib, ko'rish va tinglash organlarining ishi «faollashtirilsa» mazkur hajmdagi axborot bir necha barobar ko'proq samarali o'zlashtirilishi o'z isbotini topgan. Masalan, kutubxona faoliyatida AKT vositalaridan foydalanib, turli tadbirlar — adabiy-musiqiy soatlar, biror yangi adabiyotning sharhli taqdimoti, og'zaki jurnallar mazkur tabirlarning yanada yorqinroq o'tishiga yordam beradi, asosiy ko'zlangan g'oyani o'quvchilarga yanada oson va qiziqarli tarzda yetkazish hamda o'zlashtirilishini ta'minlaydi. Shu maqsadda ommaviy taqdimotlar o'tkazishda quyidagi shakllar:

- multimediali viktorinalar;
- multimediali sharhlar;
- elektron resurslarni namoyish etish;
- elektron resurslardan foydalanib, turli qiziqarli tanlovlar tashkil etish;
- elektron resurslarni sharhlash kabilardan foydalanish mumkin.

Bu esa o'quvchilarni zamonaviy texnologiyalar sohasiga oid bilimlarni o'zlashtirish bilan bir qatorda, maktab kutubxonasiga, umuman kitoblar olamiga qiziqtirish, kutubxonani esa zerikarli xonalardan iborat joy emas, balki zamonaviy ilm makoni sifatida mavqeini hamda kutubxonachining hurmatini oshirishga yordam beradi. Hozirgi kunda dars jarayonida multimediali taqdimotlardan foydalanish odat tusiga kirib bormoqda, o'quvchilarda kitob o'qishga qiziqishlarini oshirishda bu amalni kutubxona faoliyatiga ham joriy etish zarur.

Bundan tashqari, o'quvchilar tomonidan ham mustaqil elektron resurslar yaratilishiga va ular bilan kutubxona fondini boyitish ham e'tibor qaratish lozim. Elektron va multimediya materiallarini yaratish zamonaviy kutubxona resurslarining asosiy qismini tashkil etishi zarur. Elektron resurslarni yaratishda kutubxonachilarning ham tashabbuslari muhim o'rin tutadi. Ular qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin: o'quvchilarga qo'shimcha tavsiya etiladigan adabiyotlar, maktab kitob fondi portfeliosi, mavzuli elektron adabiyotlar va resurslar sharhi, annotatsiyalangan va bezatilgan kartotekalar, adabiyotlarning bibliografik ko'rsatkichlar va boshqalar. Masalan, Qo'shrabot tumani bizning 54-sonli umumta'lim maktabida boshqa fanlar qatori informatika fani ham chuqurlashtirib o'qitiladi. Shu sababli nafaqat informatika fanini o'qitish, balki maktab faoliyatining barcha sohalariga AKTni joriy etish bo'yicha faol ishlar olib boriladi. Xususan, maktab kutubxonasi ish faoliyatida ham AKTni joriy etilishi yo'lga qo'yilgan. Kutubxona mudiri bilan informatika fani o'qituvchilari hamkorligida quyidagi ishlar amalga oshirilmoqda va kelgusi rejalarda ham belgilab qo'yilgan:

1. Dars jarayonida maktab o'quv darsliklari va qo'shimcha materiallar elektron resurslaridan (Ziyonet ta'lim portali bazasidan foydalanish asosida) foydalanish.
2. Mavzularga oid «O'quvchi bolalar tomonidan yaratilgan bukletlar, refletlar, tavsiyali ko'rsatkichlar». Multimediali «Sevimli kitoblarim» mavzusidagi taqdimotlar.
3. Janrlar bo'yicha: ertaklar, she'rlar, fantastik asarlar, sarguzashlar, detektiv asarlar, tengdoshlari haqidagi asarlar ko'rsatkichlari bo'lishi mumkin.
4. Yozuvchi va mualliflar tarjimai hollariga bag'ishlangan qo'llanmalar ko'rsatkichlarini yaratish. Ko'rsatkichlar sodda va istalgan vaqtda foydalanish hamda yangilarini kiritishga qulay bo'lishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, Ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda zamonaviy AKT davrimizning biz: o'qituvchi va o'quvchilarga taqdim etayotgan eng qulay imkoniyatlaridandir. Shunday ekan, uning afzallik jihatlarini to'g'ri anglagan holda ta'lim jarayoniga, o'qish va ish faoliyatimizga joriy etish dolzarb vazifamizdir. Kutubxona o'quv jarayonini axborot va resurslar bilan ta'minlash uchun ma'lumot to'plash, qayta ishlash, saqlash va tarqatish uchun mo'ljallangan o'quv

muassasasining tarkibiy qismidir. Bundan tashqari, maktab kutubxonasining vazifalari talabalarning umumiy rivojlanishini rag'batlantirish, ta'lim sohasidagi ishtirokchilarning axborot malakasini shakllantirish va takomillashtirish hamda o'qituvchilar malakasini oshirishga ko'maklashishdan iborat.

Maktablar va jamiyatni axborotlashtirish sharoitida maktab kutubxonalari uchun ustuvor vazifa - axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'z faoliyatiga joriy etish, bu esa kutubxonani yanada qulay, mazali va samarali bo'lishiga yordam beradi.

Bu quyidagi vazifalarni ilgari suradi:

- axborot resurslari va materiallarni turli shakllarda to'plash, qayta ishlash, tarqatish;
- axborot-qidiruv tizimlarini va bibliografik ma'lumotlar bahslarini yuritish, zarur ma'lumotlarni tez va to'liq topish imkonini beradi;
- uslub va ta'lim bo'yicha ma'lumotlar bazalarini yaratish va to'ldirish;
- o'quvchilar va o'qituvchilarga axborot resurslaridan foydalanish va ulardan foydalanishga yordam berish;
- axborot-qidiruv va tahliliy faoliyatida o'quvchilar muntazam ravishda tayyorlash;
- madaniy va fuqarolikni o'z-o'zini anglash, maktab o'quvchilarini ijtimoiylash tirishga ko'maklashish, ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirish.

Shu asosda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini maktab kutubxonalari faoliyatiga integratsiyalashning uchta asosiy yo'nalishini ajratish mumkin:

- kutubxonaning axborot maydonini kengaytirish;

- kutubxona jarayonlarini avtomatlashtirish;
- maktab kutubxonachilarining ta'lim faoliyatini takomillashtirish uchun AKTdan foydalanish.

O'z navbatida, bu sohalar qatoriga maktab kutubxonalari faoliyatida axborot texnologiyalarini joriy etishning taksonomiyasini yaratish mumkin bo'lgan darajalar kiradi:

- kutubxona xizmatlari doirasini kengaytirish va elektron resurslardan foydalanishni ta'minlash;
  - avtomatlashtirilgan axborot-kutubxona tizimlarini joriy etish;
  - elektron resurslarni jamlash va tashkil etish;
- o'zingizning raqamli resurslaringizni yaratish;
- veb-saytlar / raqamli kutubxonalar yaratish;
  - kitobni va o'qishni targ'ib qilish uchun texnologiyadan foydalanish;
  - axborot savodxonligini shakllantirish (texnologiya orqali o'qitish);
  - kutubxona mahsulotlari va xizmatlarini maktabning axborot-ta'lim sohasiga integratsiyalash.

Kutubxona xizmatlarining keng doirasini kengaytirish va elektron resurslardan foydalanishni ta'minlash.

Maktab ta'lim maskanlarining axborot mazmuni uchun o'quv kutubxonasining vazifalaridan biri elektron resurslarni to'plash va tashkil etishdan iborat. Ushbu faoliyat nafaqat materiallarning multimediali to'plamlarini shakllantirishni, balki onlayn rejimda ham, mahalliy rejimda foydalanish uchun Internet-resurslarni izlash, to'plash, baholash, tizimlashtirishni ham o'z ichiga oladi. Bugungi kunda kutubxonalar soni ko'payib, mahalliy va internet resurslariga elektron resurslardan foydalanish imkoniyati yaratilmoqda.

Maktab o'quvchilarining internet-resurslardan foydalanish muammosi alohida ahamiyatga ega. Tarmoq katta ma'lumot manbalariga ega, jumladan, o'quv jarayoniga hamrohlik qiladi. Biroq, ma'lumotlarning haddan tashqari ko'pligi, sifatsiz va ba'zan xavfli materiallarning mavjudligi maktab kutubxonasining rolini ajralmas holga keltirib qo'yadi, bu vazifalardan biri elektron materiallarni shakllantirish uchun sifatli resurslarni filtrlash, tanlash va tizimlashtirishdan iborat.

- ma'lumotlar bazasi;
- matn materiallari;
- fayllar arxivi;

- multimedia, audio va video materiallar;
- grafik suratlar;
- o'quv dasturlari;
- tarbiyaviy o'yinlar;
- sinov elementlari va boshqalar.

Kutubxona jarayonlarini avtomatlashtirish

Kutubxona jarayonlarini avtomatlashtirish darajasi avtomatlashtirilgan axborot-kutubxona tizimlarini joriy etishni o'z ichiga oladi va kutubxonachilarni kompyuter va dasturiy ta'minotni o'zlashtirishga faol jalb qilishni talab qiladi.

Kutubxonalar ishiga kiritishning asosiy natijasi axborotni intellektual erkin foydalanishni yanada yuqori darajada ta'minlash, shu jumladan quyidagi axborot mahsulotlarini yaratish orqali:

- elektron katalog;
- elektron filiallar;
- bibliografik ma'lumotlar;
- yangi tushumlar ro'yxati va hk.

Bugungi kunda ko'plab kutubxonalar kutubxona jarayonlarini avtomatlashtirish, bibliografik ma'lumotlar bazalarini yaratish va axborot-bibliografik xizmatlarni takomillashtirish va resurslaringizni yaratish

Kutubxona faoliyatiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish kutubxonachiga o'quvchi foydalanuvchining axborot va ta'lim sohasiga yo'naltirilgan o'ziga xos axborot mahsulotlarini yaratishga imkon beradi.

Bugungi kunda kutubxona elektron axborot oqimlarining ortishi, elektron nashrlar sonining doimiy o'sishi bilan tavsiflanadi. Kutubxona a'zolariga oid davriy nashrlarning muqobil variantlari mavjud. Axborot jamiyati kutubxonalari missiyasining yangi kontsepsiyasi ishlab chiqilmoqda.

II BOB DASTURIY VOSTANI YARATISHDA FOYDALANILGAN DASTURLAR

2.1 Yii frameworkning kelib chiqishi

2.2 Framework va CMS

2.3 Yii frameworkining imkoniyatlari

2.1 Yii frameworkning kelib chiqishi

Bilamizki hozirda Yii framework dunyo bo'ylab ancha keng tarqalgandir.

Shuning uchun ham shu framework haqida to'xtalib o'tmoqchiman

Web-dasturlash sohasida ish yurituvchilar PHP dasturlash tili bilan bir vaqtning o'zida HTML, CSS, JavaScript kabi dasturlash tillaridan ham foydalanadilar. Biroq so'nggi 10 yillikka kelib, ish unumdorligini oshirish, vaqtni maksimal darajada tejash, loyihaning xavfsizligini oshirish, mijozning talabini tez va sifatli bajarish maqsadida web-dasturlash sohasida yangi Framework tushunchasi paydo bo'ldi.

Framework — bu PHP tilida yozilgan va uning ishlashi MVC konsepsiyasi asosida qurilgan (MVC — Model-View-Controller).

Mode — Frameworkning bu qismi MB (ma'lumotlar bazasi)ni ulash, ular bilan ishlashga mo'ljallangan.

View — saytning bizga ko'rinib turadigan qismidir.

Controller — Frameworkni nazorat qiladi va chaqirilgan yo'l bo'yicha ruxsat oladi (View, Model va boshqa), fayllarni ulash uchun xizmat qiladi.

Framework Web-loyiha (application) uchun 'karkas' vazifasini bajaradi. Hozirgi kungacha juda ko'plab Frameworklar yaratildi, ular mingdan ortiq. Frameworklar kundan-kun takomillashib bormoqda. PHP Frameworklar asri keldi desak ham bo'ladi.

Eng birinchi frameworklardan biri — bu CakePHP. Biroq CakePHP o'sha vaqtda hozirgi Frameworklardan anchagina farq qilar edi. Bu Frameworkda OOP (Object Oriented Programming — Obyektlarga Asoslangan Dasturlash)dan deyarli foydalanilmagan. Ular MVC konsepsiya asosida ishlamas edi, shuning uchun ham ortiqcha yuklanish talab etuvchi kodlari ko'p bo'lgan. Undan so'ng 2007-yilda yana bir kuchli — Zend Framework 1.0 yaratildi. Zend Framework 1.0 funktsionalligini Framework Zend 1.11 tenglashtirish mumkin. Keyinchalik bu Frameworklardagi kamchiliklar bartaraf etildi, ortiqcha kodlar olib tashlandi. Hozir esa Ajax yordami bilan sahifalarni ortiqcha yuklanishlar va qotib qolishlarsiz yuklab olish imkoniyati tug'ildi. 2011-yildan Frameworklarning yangi davri boshlandi. Chunki bu paytga kelib, Frameworklar PHP5.3 versiya asosida tuzila boshlandi (PHP 5.3 2009-yil avgust oyida chiqarilgan).

2013-yilga kelib, Frameworklarga talab va ulardan foydalanuvchilar soni yanada oshdi. Fikrimizning isboti sifatida, 2012–2013 yillarda PHP dasturlash tiliga talabning oshganini iyul–avgust oylaridagi o'zgarishlar misolida ko'rish mumkin.

CodeIgniter — eng ko'p qo'llaniladigan MVC tizimli Frameworklardan biri. EllisLab kompaniyasi, Paul Burdick va Rick Ellis tomonidan yaratilgan. Birinchi

marotaba 2006-yil 28-fevralda ommaga havola etilgan. 2011-yil 28-yanvarga kelib, CodeIgniter2.0 yaratildi. Bu Framework ikki bo'limli: CodeIgniter Core va CodeIgniterReactor dan iborat.

2014-yil 6-mayda CodeIgniter2.2.0 versiya yaratildi.

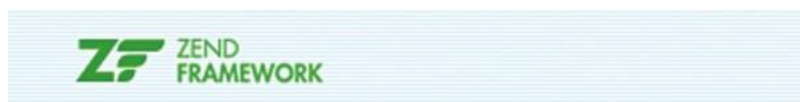
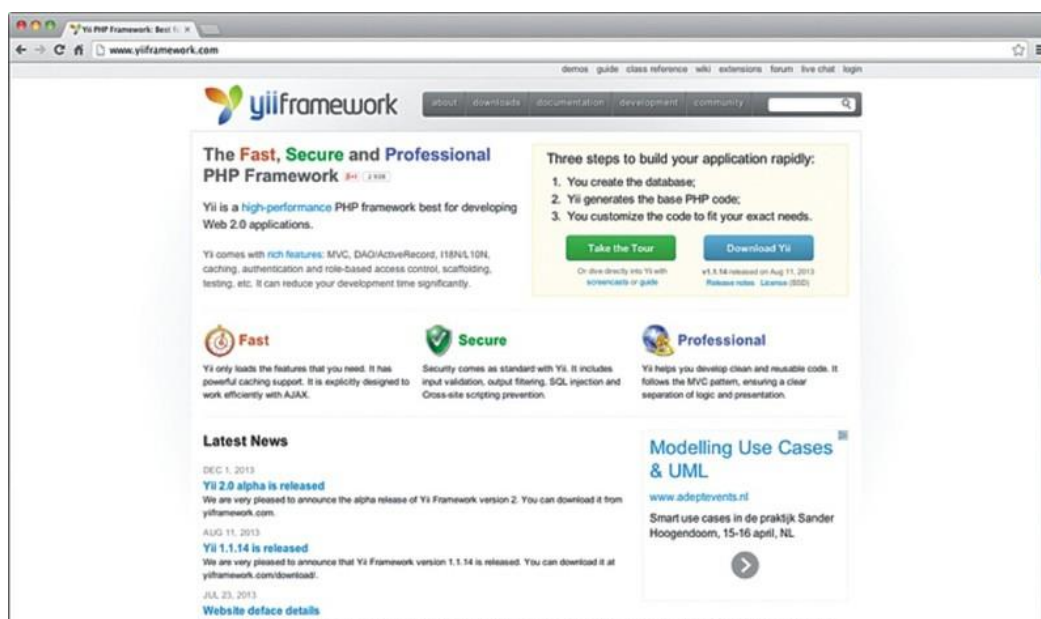
Mazkur versiya boshqa frameworklardan ko'ra ancha tez va yengil hisoblanadi. MySql, PostgreSQL, MSSQL, SQLite, Oracle kabi ma'lumotlar bazasini quvvatlaydi. O'rganish juda oson. Sozlash va o'rnatish uchun ko'p vaqt talab qilmaydi. Deyarli mikroframework desak ham bo'ladi. Biroq ma'lumotlarni bazadan Modelga avtomatik generatsiya qilish imkonini mavjud emas

Yii Frameworkning asoschisi Qiang Xue bo'lib, u Yii Frameworkni 2008-yil 1-yanvarda yaratdi. Oradan bir yil o'tib, dekabr oyida Yiiframework 1.0 ni ommaga havola qildi. Yii'ni yaratishdan oldin u ko'p ishlatiladigan barcha frameworklarni o'rganib chiqdi. Natijada, qolgan Frameworklarda yo'l qo'yilgan kamchiklarni o'z Frameworkida bartaraf etdi. Hozirda Yii Framework'ga talab kuchli va u o'z o'rnida boshqa Frameworklar bilan raqobatlasha, ulardan bimalol ustunlik qila oladi ham. Yii yuqori samarador, komponentlarga asoslangan PHP framework. Yii Web-dasturlarni yaratishni sezilarli darajada tezlashtiradi.

Yii — Yes It Is (ha bu o'sha) degan so'zning qisqartmasidir. Yii'da yaratilgan Web-dasturlarning ishlashi uchun kamida PHP 5.1.0 versiyasi o'rnatilgan Web server kerak bo'ladi. Bundan tashqari, Yii'da ishlash uchun OOP (Object Oriented Programming — Obyektlarga asoslangan dasturlash) ni tushunish dasturchi uchun juda muhim, chunki Yii to'liq OOP'ga asoslangan Frameworkdir. Yii umumiy Framework hisoblangani uchun ham u yordamida ixtiyoriy web-dasturlarini

yaratish mumkin. Yii yengil, ko'p resurs talab qilmaganligi va murakkab keshlash mexanizmlariga ega bo'lganligi uchun ham katta trafikli dasturlarni, masalan, portallar, forumlar, kontentni boshqarish tizimlari (CMS), elektron kommersiyani yaratishga mos keladi.

Zend — juda mustahkam, dasturchidan OOP chuqur bilishi talab qiladigan ko'plab modul va kutubxonalarga ega, JS framework, DOJO va uning kutubxonasi o'rnatilgan. Ixtiyoriy hajmdagi Web loyihalarni yaratish imkonini beradi. 2014-yil 15-aprelda yangi ZendFramework 2.3.1 versiyasi ishlab chiqildi.

Medoo — bu Framework boshqalaridan farqli ravishda, eng yengil (hajm jihatdan kichik) Framework hisoblanadi. Modooning xotira hajmi bor-yo‘g‘i 10,9 Kb. Uning barcha imkoniyatlari shu hajmli birgina fayldan tashkil topgan. Juda ajoyib mikroframework va miniloyihalardir.

POP php — har qanday Framework ham o‘ziga yarasha murakkab, o‘rganish qiyin. Biroq POP Php ish tajribasidan qat’iy nazar (professional dasturchi yoki havaskor), har qanday dasturchi va qiziquvchilarga mo‘ljallangan. O‘rganish va loyihani yaratish boshqa Frameworklarga nisbatan oson bo‘lgan, ochiq kodli Frameworkdir.

2.2 Framework va CMS

1. Framework nima?

Ko'pchilik bizga o'xshagan yosh dasturchilar CMS bilan Frameworkni ajratishda qiynalishadi. Shuning uchun ham shu savolga javob berib o'tmoqchiman.

Framework bu — web sayt qilish jarayonida qiyinchilik tug'diradigan yoki ko'p takrorlanadigan funksiyalar to'plamidir. Umuman olganda dasturchiga yordamchi funksiyalar.

CMS — Content Management System bu deyrli tayyor saytdir.

Umuman olganda PHP dan framework, frameworkdan CMS, CMS dan Website yasaladi.

2. MVC (Model View Controller, Model Ko'rinish Nazorat) nima?

Bu umumiy tushuncha bo'lib, loyihalash shablonidir. O'zimizni tilda tushuntirsam (Web sayt holatida),

Model bu — ma'lumotlar bazasidagi biror bir jadval (table) bilan ishlaydigan obyekt (class) dir.

View bu — HTML kodlarni yozasidan fayl yoki foydalanuvchiga (browserda) ko'rinadigan kod.

Controller bu — foydalanuvchi so'roviga mos holda kerakli model bilan ishlab, kerakli viewni foydalanuvchi jo'natadi.

2.3Yii frameworkining imkoniyatlari

Yii – bu universal freymvork va uni barcha turdagi web ilovalar uchun qo'llash mumkin. Uning komponentli strukturasi va keshlashni juda zo'r qo'llab-quvvatlashi evaziga freymvork asosan portallar, forumlar, CMS, magazinlar yoki RESTful ilovalar kabi katta proyektlar uchun qo'l keladi.

Yii2 bilan dasturlash: foydalanuvchi ruxsatini boshqarish

Yii2 seriyali ushbu dasturda men yaqinda yangilangan Yii2 Framework PHP yordamida bituruv malakaviy ishimni tayyorladim bunda quydagilarni ko'rib chiqdim.

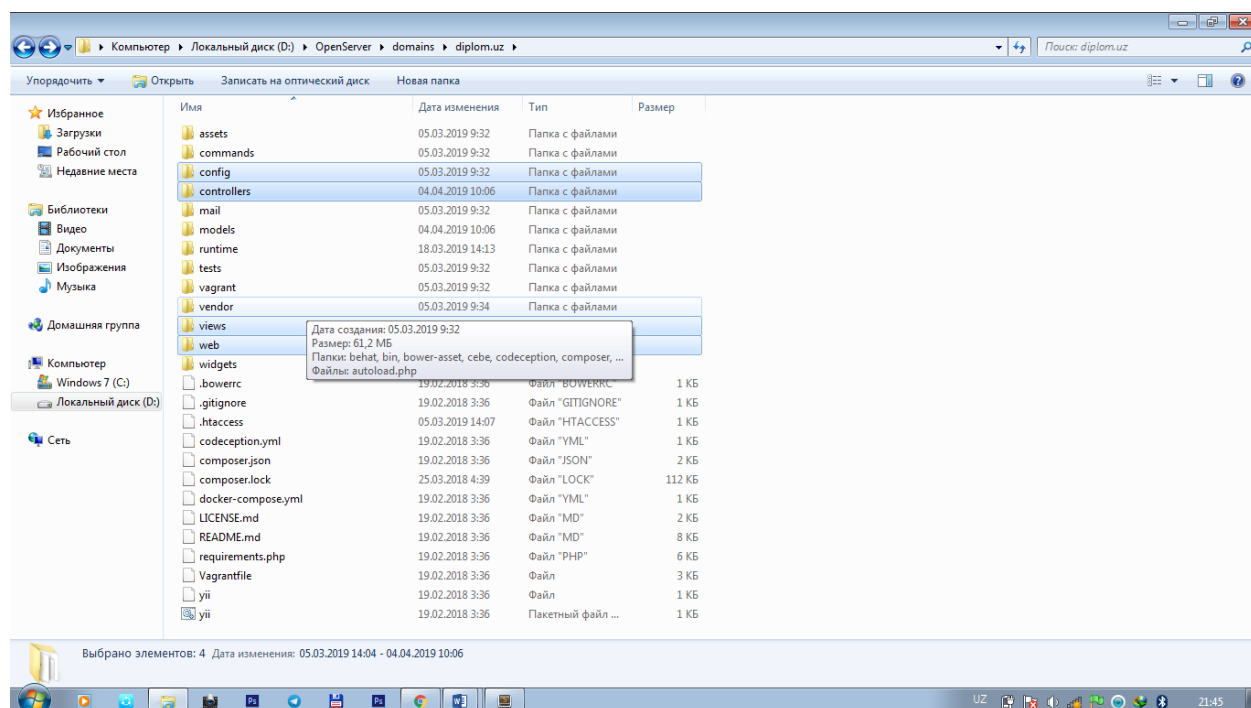
Birinchi qismda biz Yii2 ni o'rnatdik, "Hello World" dasturini yaratdim, Open serverni o'rnatdim va kodni o'rnatish uchun Githubdan foydalandim. Ikkinchi qismda Model View Controller arxitekturasining Yii ilovasini va ma'lumotlarni to'plash va tasdiqlashning veb-sahifalari va shakllarini yaratish haqida bilib oldim. Uchinchi qismda Yii ma'lumotlar bazasini va asosiy web-ilovalar uchun kod ishlab chiqarishni avtomatlashtirish uchun faol yozish imkoniyatlaridan foydalanman. To'rtinchi qismda foydalanuvchilarni ro'yxatga olishni qanday qilib integrat siyalarini o'rgandim.

Kirishni boshqarish nima?

Kirish nazorati web-saytingizning ba'zi funktsiyalari yoki sahifalariga kirishni cheklash yoki cheklash uchun ramka autentifikatsiya funktsiyalari bilan birlashadi .

Biz yozgan kod hozirgi kunga qadar hech kim kira olmasa ham, biror yozuvni yaratishga imkon beradi. Misol uchun, bizning namunaviy ilovamizda vaziyat sahifasiga tashrif buyurib, ro'yxatdan o'tishingiz shart emas.

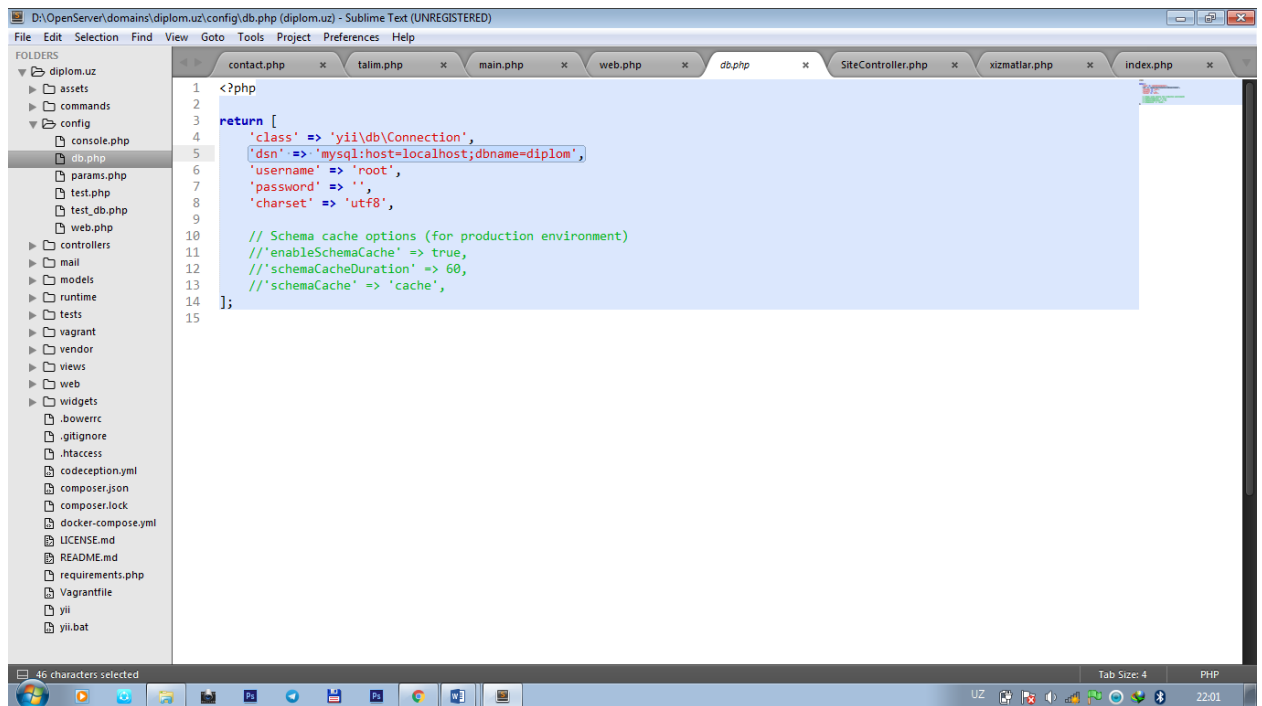
Yii2 ning oddiy erkin foydalanishni boshqarish funktsiyalaridan foydalanishimiz mumkin, shunday qilib foydalanuvchilar statusli xabarlarni qo'shish va ko'rishdan oldin ro'yxatdan o'tishlari va ro'yxatdan o'tishlari mumkin. Ushbu bituruv malakaviy ishimni bajarishda quydagi bo'limlardan foydalanib bajardim.

Yii2 ning umumiy ko'rinishi

Bu yerda config baza bilan bog'langan qismi bo'lib u yerda quydagi bo'limlar mavjud db.php,web.php va boshqa bo'limlari mavjud men asosan db.php va web.php ishladim .Bu yerda db.php baza bilan web saytni bog'laydi

'dsn' => 'mysql:host=localhost;dbname=diplom',

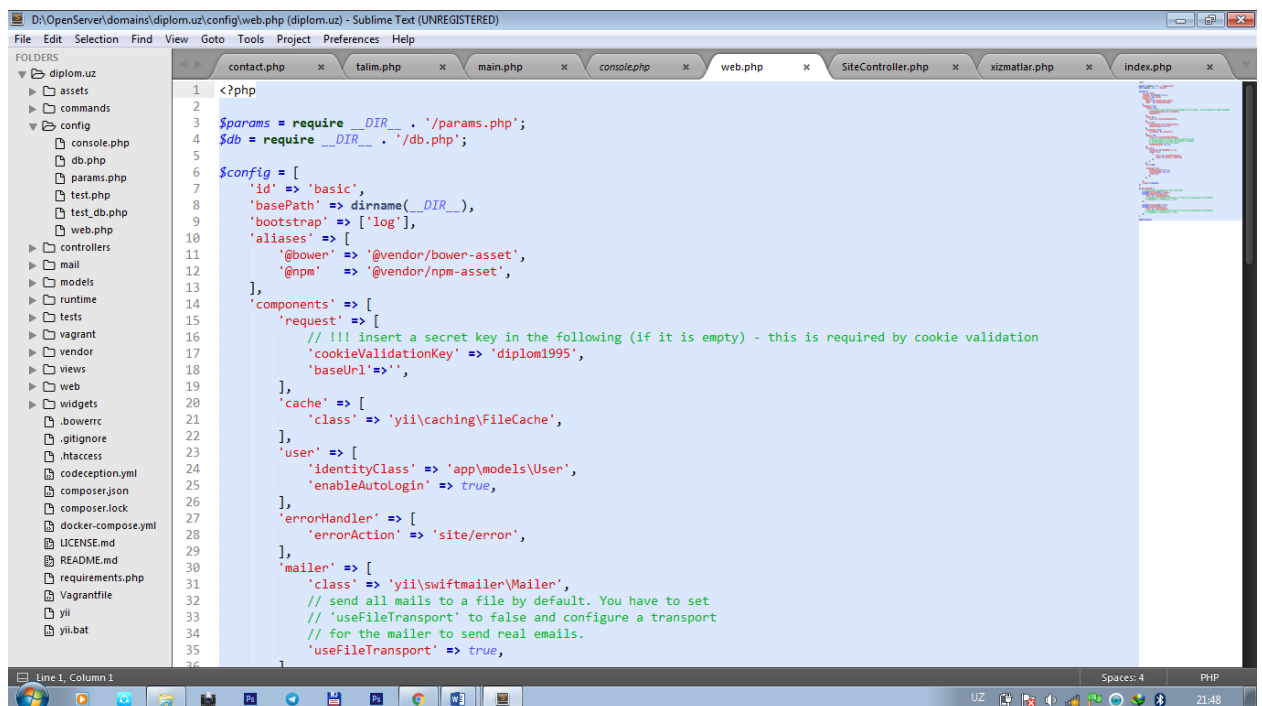
```
1 <?php
2
3 return [
4     'class' => 'yii\db\Connection',
5     'dsn' => 'mysql:host=localhost;dbname=diplom',
6     'username' => 'root',
7     'password' => '',
8     'charset' => 'utf8',
9
10    // Schema cache options (for production environment)
11    //'enableSchemaCache' => true,
12    //'schemaCacheDuration' => 60,
13    //'schemaCache' => 'cache',
14 ];
15
```

Bazani nomini diplom deb nomlaganman

Web.php quydagi vazifani bajaradi yani sahifaga kirayotganimizda yo'nalishni ko'rsatadi

'cookieValidationKey' => 'diplom1995',

'baseUrl'=>,"


```
1 <?php
2
3 $params = require __DIR__ . '/params.php';
4 $db = require __DIR__ . '/db.php';
5
6 $config = [
7     'id' => 'basic',
8     'basePath' => dirname(__DIR__),
9     'bootstrap' => ['log'],
10    'aliases' => [
11        '@bower' => '@vendor/bower-asset',
12        '@npm' => '@vendor/npm-asset',
13    ],
14    'components' => [
15        'request' => [
16            // !!! insert a secret key in the following (if it is empty) - this is required by cookie validation
17            'cookieValidationKey' => 'diplom1995',
18            'baseUrl'=>'',
19        ],
20        'cache' => [
21            'class' => 'yii\caching\FileCache',
22        ],
23        'user' => [
24            'identityClass' => 'app\models\User',
25            'enableAutoLogin' => true,
26        ],
27        'errorHandler' => [
28            'errorAction' => 'site/error',
29        ],
30        'mailer' => [
31            'class' => 'yii\swiftmailer\Mailer',
32            // send all mails to a file by default. You have to set
33            // 'useFileTransport' to false and configure a transport
34            // for the mailer to send real emails.
35            'useFileTransport' => true,
36        ],
37    ],
38];
```

Yii2 shuningdek, ilgari (va integratsiyalashgan) rollarga asoslangan erkin foydalanishni boshqarish (RBAC) ni taqdim etadi, biz hozircha amalga oshirmaymiz. RBAC bilan siz ilovangizdagi har qanday mumkin bo'lgan faoliyat uchun ruxsatlarning murakkab ierarxiyasini aniqlaysiz.

Yii2 o'rnatilgan kirish nazorati faqat ikkita asosiy rolni qo'llab-quvvatlaydi: mehmon (login emas), vakili '?' Va tasdiqlangan, @ @ tomonidan yuborilgan. Oddiy erkin foydalanishni boshqarish vositalaridan foydalanib, biz kirish sahifasiga qarab, muayyan sahifalarga yoki tekshiruv amaliyotiga kirishni cheklashimiz mumkin. Agar sayt sahifalariga tashrif buyurganingizda foydalanuvchilar login bo'lmasa, Yii ularni kirish sahifasiga yo'naltiradi.

Keyinchalik moderator va administrator kabi qo'shimcha rollar bilan oddiy kirishni davom ettirishimiz mumkin.

Hozirda bituruv malakaviy ishimni bizning dasturimiz StatusController xizmatiga kirmasdan ham kirish imkonini beradi. Bu doirada, ushbu boshqaruvni amalga oshirish juda oson. Biz faqatgina StatusController.php uchun xatti-harakatlarini qo'shamiz, bu har bir harakat uchun kirish qoidalarini belgilaydi, masalan indeks yaratish, ko'rish, va boshqalar.

Bu erda kirish xatti-harakatlariga qaraymiz, lekin meni qiziqtirgan narsa, Yii filtrlari HTTP so'rov operatsiyalarini boshqaruvchingizning harakati asosida cheklash imkonini beradi.

ommaviy funktsiyasi xatti-harakatlar ()

```
{
    qaytish [
        'fe'llar' => [
            "sinf" => VerbFilter :: sinf Ism (),
            "harakatlar" => [
                "o'chirish" => [ 'Yuborilgan' ],
            ],
        ],
        "kirish" => [
            "sinf" => YiifiltersAccessControl :: sinf Ism (),
            'faqat' => [ 'indeks', 'yaratish', 'yangilash', 'ko'rish' ],
            "qoidalar" => [
                // tasdiqlangan foydalanuvchilarga ruxsat berish
            ]
        ],
        'allow' => rost
        'roles' => ['@'],
    ],
    // har bir narsa rad etiladi
},
],
```

```
];  
}  
PHP
```

Qo'shganingizdan so'ng, vaziyat menyusini bossangiz, kirish sahifasiga yo'naltirilasiz:

Yii shuningdek, kirish tugallangandan so'ng holat ko'rsatkich sahifasiga qayta yo'naltirishni amalga oshiradi.

Model egasini qo'shamiz

Endi foydalanuvchilar holat varag'iga kirganda, hozirgi foydalanuvchini ushbu kod bilan topamiz:

```
Yii::$app->user->getId();
```

Va vaziyat xabarlarini yaratuvchisi bilan modellashtirishimiz mumkin.

Bu erda kodi migratsiya, qaysi qo'shimchalar ustun created_by uchun. Bundan tashqari, Status-> generated_by maydoni va User-> id jadvali o'rtasida bog'lanish uchun tashqi kalitni qo'shamiz.

Ya'ni, yangi maqom elementlarini saqlashdan oldin joriy foydalanuvchi uchun yaratilgan_by maydonini yangilashimiz mumkin. Va faqat tasdiqlangan foydalanuvchilar uchun yaratilish uslubiga kirishni ta'minlash uchun kirishni boshqarish vositalariga ishonishimiz mumkin:

Shuningdek, view widget-ni generated_by maydoniga qo'shish uchun kengaytiramiz:

```
<? = DetailView::widget([  
    "model" => $model,  
    "atributlar" => [  
        'id',  
        'xabar: ntext',  
        'created_by',  
        "ruxsatnomalar",  
        "created_at",  
        'updated_at',  
    ],  
) ?>  
PHP
```

E-pochta manzilini ko'rsatish uchun yaratilgan_bir munosabatlarni ham ishlatishimiz mumkin:

manzillar By.email tashkil etilgan uchun usuli munosabatlar Holat
getCreatedBy. Bu foydalanuvchining elektron pochta manzilini ko'rsatadi:

Biroq, bu imkoniyatni to'rtinchi qismda biz amalga oshirgan Yii2-foydalanuvchi kengaytmasi yordamida qo'llab-quvvatlash uchun ikkita modifikatsiyani amalga oshirishimiz kerak edi. Birinchidan, bizning app config config web.php qatorida biz modelni foydalanuvchi modellari uchun bekor qilishni qo'shdik User.php:

Ushbu ikkita o'zgarishlar munosabatlarga yordam berdi.

Oddiy kirishni boshqarish elementlarini kengaytirish

Tekshirish jarayonida qo'shimcha imkoniyatga ega bo'lishni xohlasak nima bo'lardi? Masalan, o'chirish operatsiyalarini moderatorlar yoki administratorlar tomonidan cheklashni istasak nima qilish kerak Oddiy erkin foydalanishni boshqarish Yii2 moderator yoki ma'muriy tushunchasi yo'q, agar uni RBAC orqali yaratmasangiz.

Yii2-foydalanuvchi kengaytmasi muayyan foydalanuvchilar uchun ma'muriy identifikatorga ega ekanligini unutmang, lekin u qo'shimcha rollar uchun moslashuvchan emas.

Dastur kodi RBAC ga murojaat qilmasdan moderatorlar va ma'murlarni qo'llab-quvvatlash uchun oddiy kirishni boshqarish vositalarini kengaytirishning yaxshi namunasini ko'rsatdi (Yii 2.0 da roli bo'yicha ruxsat berishning soddalashtirilishi). Ularning namunasi Yii2 kengaytirilgan dastur shabloni bilan ishlaydi.

Bizning ilovamiz Yii asosiy dasturining shablonini ishlatishimizdan farq qiladi va Yii2-foydalanuvchi kengaytmasidan foydalanamiz. Shu sababli, ularning qo'llanmalariga bir necha o'zgarishlar kiritdim:

Yangi foydalanuvchi yaratishda foydalanuvchi Yii2 rol ustuni yaratmaydi. Shunday qilib, MySQL-da moderatorlar va administratorlar uchun rollarni qo'lda belgilashingiz mumkin yoki keyin roldorlikni ta'minlash uchun o'z veb-interfeysingizni yaratishingiz mumkin.

RegistrationForm.php deb nomlangan bo'lib, men ushbu satrni foydalanuvchining foydalanuvchining o'rni standart sifatida belgilash uchun qo'shib qo'ydim:

Va nihoyat, StatusController.php biz ba'zi kutubxonalar va ushbu kirish belgilaydi qo'shamiz. Quyidagi misolda yangilash amallari moderatorlarga cheklangan va o'chirish harakati ma'murlar bilan cheklangan.

Endi chiqing va navigatsiya panelidagi holat sahifasiga tashrif buyurganingizda, kirish ekraniga o'taman:

O'zingizni ma'murga ko'tarishni xohlasangiz, uni ma'lumotlar bazasida qilishingiz mumkin, bu sizning moderatingiz uchun 30 foydalanuvchi_id uchun foydalanuvchi jadvalining ustidagi ustunni o'zgartirish va administrator uchun 30

ga teng. Yangilashlarni o'chirish va amallarni o'chirish va siz tanlagan rolga bog'liq ravishda sizga ruxsat beriladi.

Kirish nazorati men uchun Yii Frameworkni qo'llashda katta yordam beruvchi ko'plab xususiyatlardan biridir. Yii meni yanada arzonlashtiruvchi dasturchi bo'lib, vanil PHP bilan juda tezroq echimlarni taklif qila oladi.

Strukturaning turli qirralarini tomosha qilishda davom etayotganimdan so'ng, Yii2 seriyali dasturlashdagi dasturiyadagi keladigan darsliklarni kuzatib boring. Bundan tashqari, men sizning boshlang'ichingizni qurishimga haqiqiy dunyo ilovasini yaratishda ilg'or Yii2 shablonini ishlatadigan PHP seriyali yordamida murojaat qilishingiz mumkin.

Agar keyingi Yii2 o'qituvchisi qachon kelishini bilishni istasangiz, Mening o'qituvchilarim sahifasida ushbu seriyadagi barcha maqolalar chop etilgandan so'ng bo'ladi. Menga Lookahead Consulting veb-saytida ham xabar yuborishingiz mumkin .

III BOB MAKTAB ELEKTRON AXBORAT TIZIMINI ISHLLAB CHIQISH TEXNOLOGIYASI

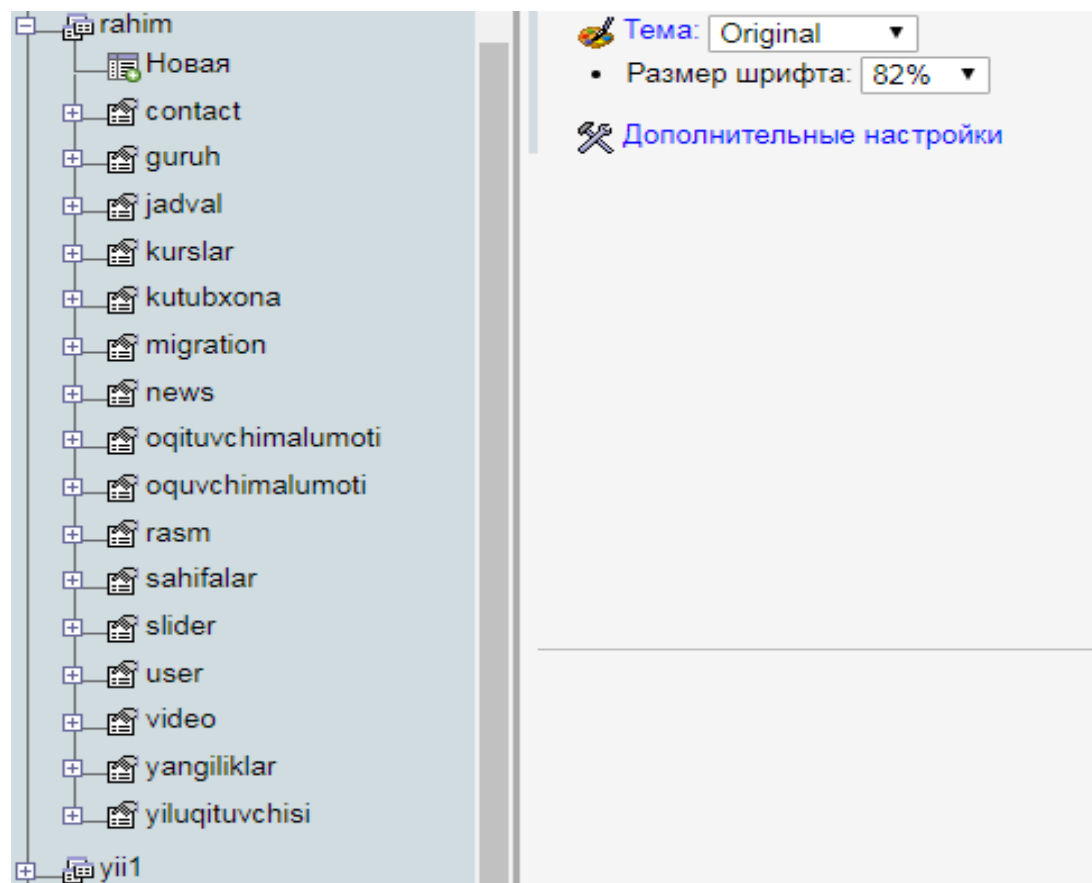
3.1 Maktab elektron axborat tizimining ma'lumotlar bazasining tuzulishi

3.2 Maktab web sayting ishlashi va natijalari

3.3 Maktab elektron dasturiy vositasini foydalanishda qo'yiladigan talablar

Maktab elektron axborat tizimining ma'lumotlar bazasi mysql ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimida yaratilgan.

MySql – bu tezkor, ishonchli, ochiq tarqatiladigan MOBT hisoblanadi. MySql boshqa ko'pchilik MOBT lar singari, «mijoz/server» modeli asosida ishlaydi.

Maktabning ma'lumotlar bazasining sturukturasi bazada contact,maktab dars jadvali yangiliklar,o'tuvchilar haqida ma'lumot va shunga o'xshash ma'lumotlar joylashgan

127.0.0.1/openserver/phpmyadmin/index.php?token=ed7d00f78cc3ea755bb1d71b4d30ef37&phpMyAdmin=4qo1t09qgu8u84g6upvq...

Сервер: 127.0.0.1:3306 База данных: rahim

Структура SQL Поиск Запрос по шаблону Экспорт Импорт Операции Привилегии Процедуры События

Таблица	Действие	Строки	Тип	Сравнение	Размер	Фрагментировано
☐ contact		1	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ guruh		1	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ jadval		4	InnoDB	utf8_general_ci	112 КиБ	-
☐ kurslar		0	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ kutubxona		16	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ migration		2	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ news		1	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ oqituvchimalumoti		2	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ oquvchimalumoti		21	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ rasm		3	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ sahifalar		5	InnoDB	utf8_general_ci	112 КиБ	-
☐ slider		3	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ user		2	InnoDB	utf8_unicode_ci	64 КиБ	-
☐ video		0	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
☐ yangiliklar		10	InnoDB	utf8_general_ci	80 КиБ	-
☐ yilugituvchisi		4	InnoDB	utf8_general_ci	16 КиБ	-
16 таблиц	Всего	75	InnoDB	utf8_general_ci	560 КиБ	0 Байт

← ☐ Отметить все С отмененными: ▼

Версия для печати Словарь данных

Создать таблицу

Имя: Количество столбцов:

Bu yerda contact foydalanuvchi va administrator bilan bog'laydi. Contacda ota onalar ham o'zini qiziqtirga savol yoki takliflar bo'lsa bildirishlari mumkin yoki bo'lmasa boshqa foydalanuvchilar ham o'zini qiziqtirgan savollar yo'lashi mumkin buning uchun cantact bo'limiga kirib quydagicha to'ldiramiz va murojatni yo'llaymiz.

MUROJAT

Sizda o'zingizni qiziqtirgan savol yoki takliflar bo'lsa murojaat qilishingiz mumkin

Ism Familiya Otasining ismi

Rahim Primqulov

email yoki telefon raqam

+998915343228

xabar mazmuni

taklif

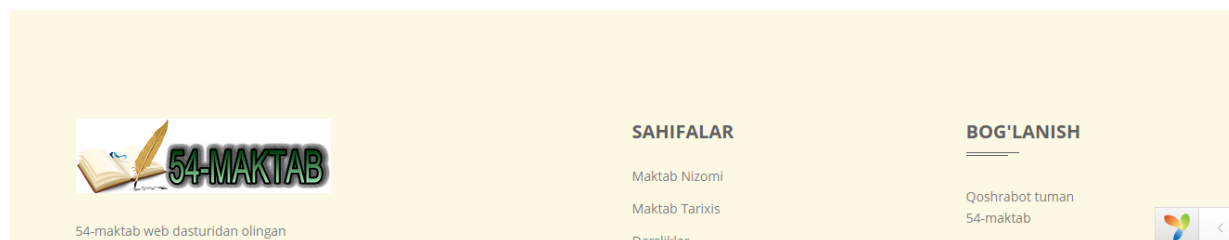
Xabar

Men Primqulov Rahim maktab ma'muryatiga

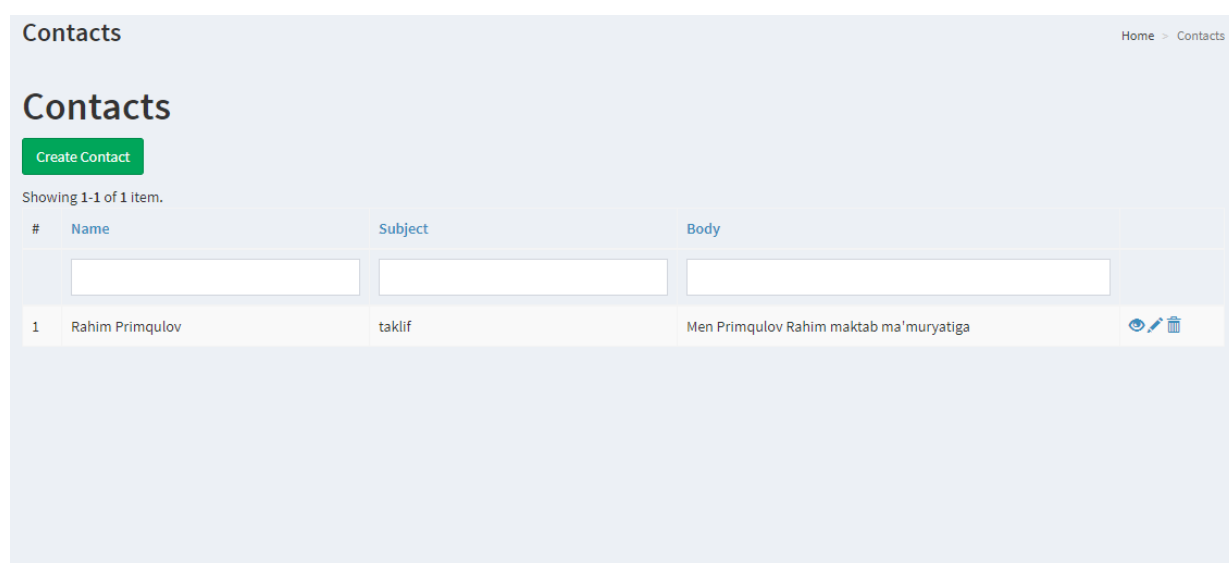
Murojaat yo'llash

3.2 Maktab web sayting ishlashi va natijalari

Rahim Primqulovsizning murojaatingiz qabul qilindi

Kelib tushgan murojaat adminkaga kelib tushadi. Uni ko'rish uchun contacts bo'limga kirishimiz kerak

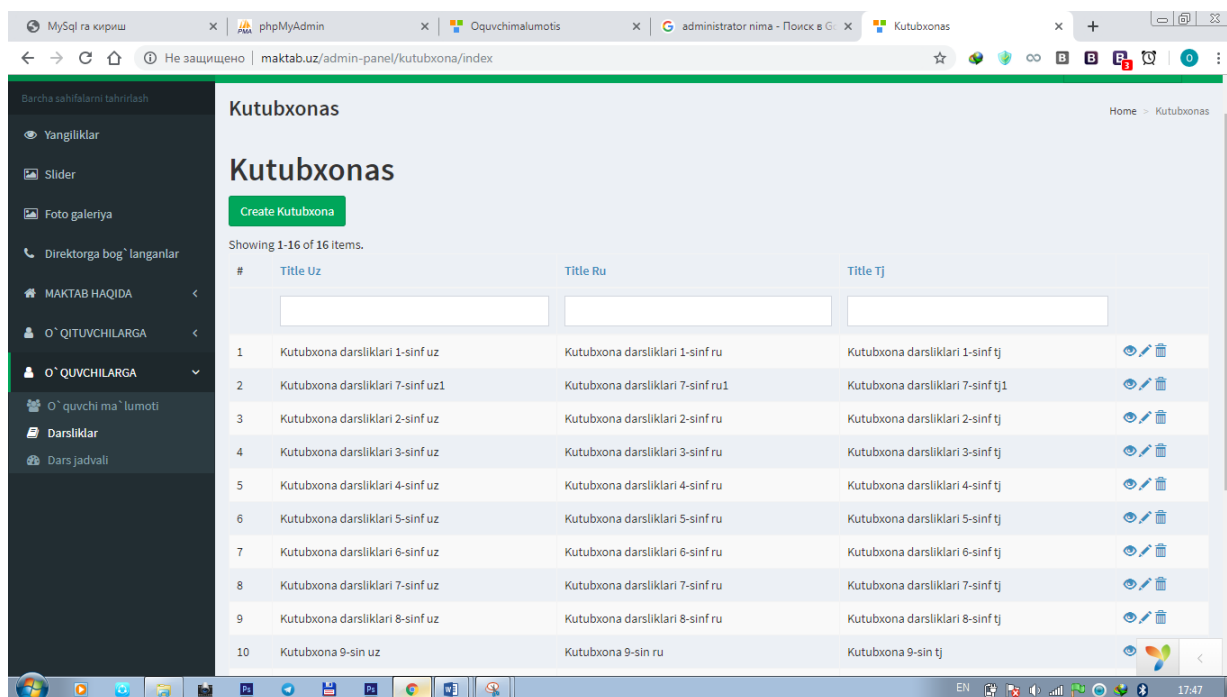
Maktab kutubxonasi bu yerdan kerakli electron kitoblarni olishimiz mumkin misol uchun maktab darslik kitoblari kechigib kelganda bu yerdan olishimiz mumkin. Bu bilan o'qishning samaradorligi oshadi

O'quvchilar o'qtuvchilarni ham kerakli badiy kitoblarni olib o'qishlari mumkin bu bilan misol uchun kechasi biror bir kitob kerak bo'lsa olishlari mumkin

Qaysi sinf maktab darslik kitobi kerak bo'lsa o'sha sinf bo'linga kirishimiz kerak

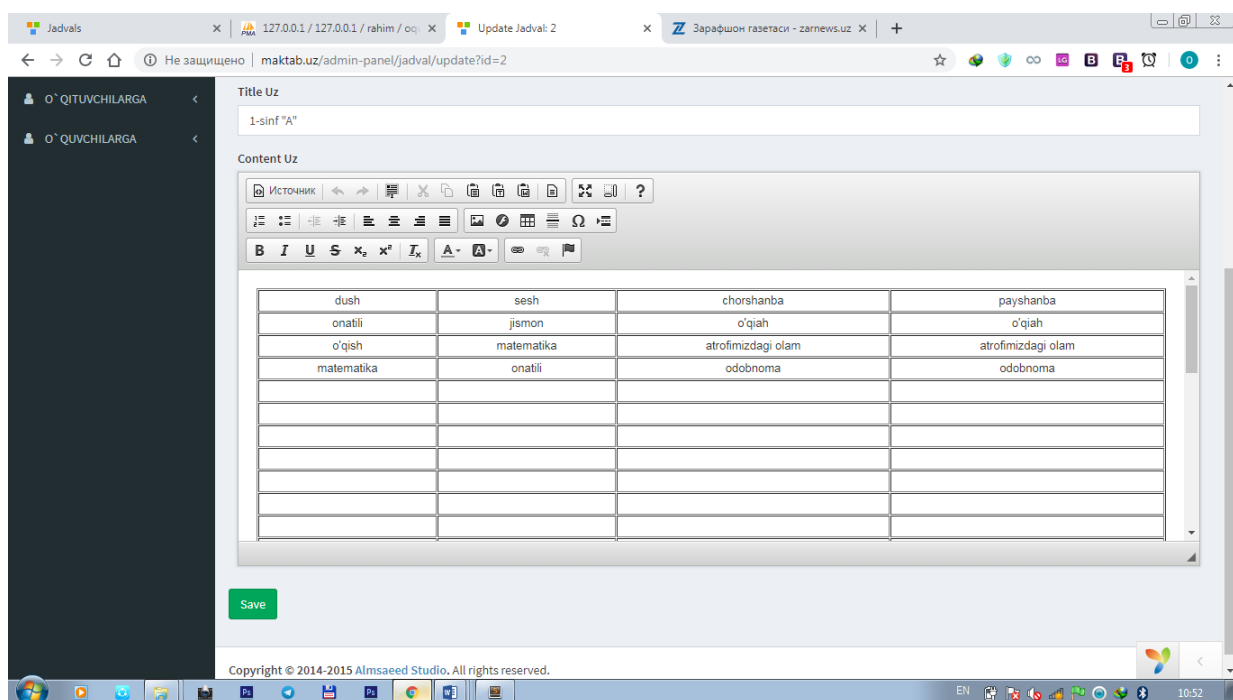
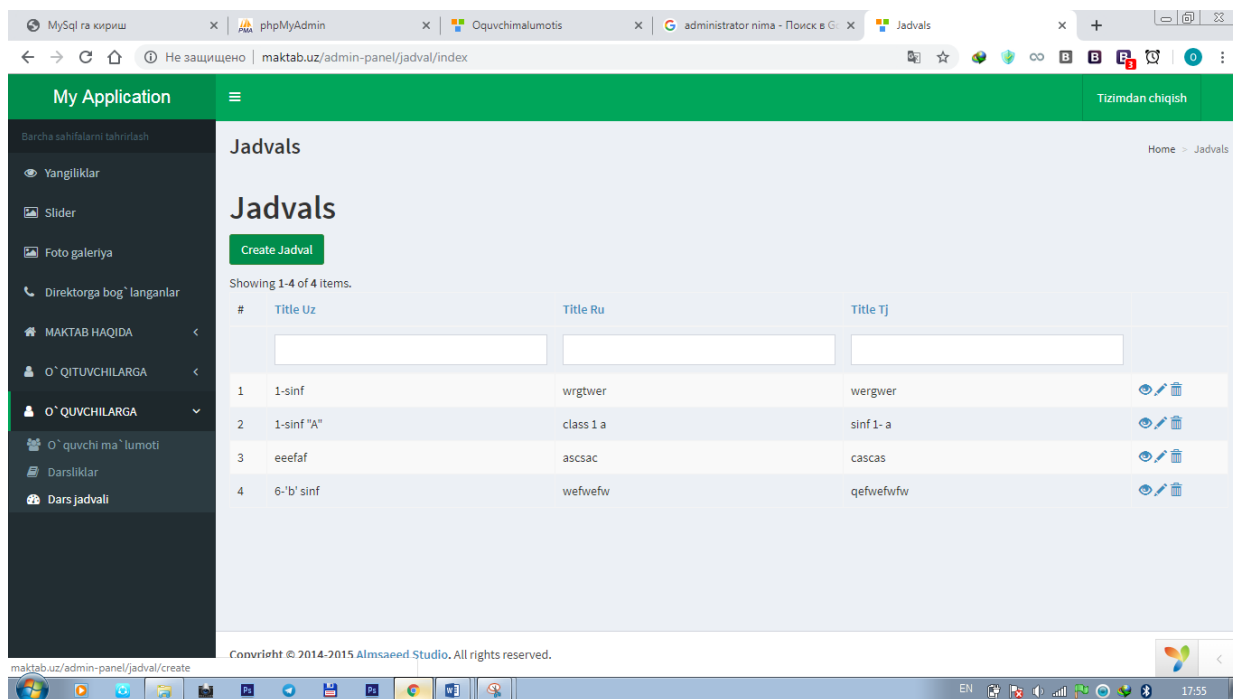

Maktab kutubxonasiga ma'lumot joylashtirish uchun admindan ma'lumotlarni kiritamiz.

Maktab kutub xonasinig bazasi

Maktab elektron dars jadvalini ham qo'yishimiz mumkin bunda dars jadvalni adminkadan qo'yamiz buni qo'yishda ikki xil usulda qo'yishimiz mumkin birinchisi adminkada tayyorlab qo'yishimiz mumkin, ikkinchisi wordga taxlab qo'yishimiz mumkin

Maktab electron dars jadvalini kiritish

Kerakli sinfni tanlab dars jadvani kiritishmiz mumkin bunda o'quvchilar saytga kirib darsjadvalni ko'rishlari mumkin agar darsjadval o'zgargan bo'lsa o'quv darsiklarini almashtirib keladi.

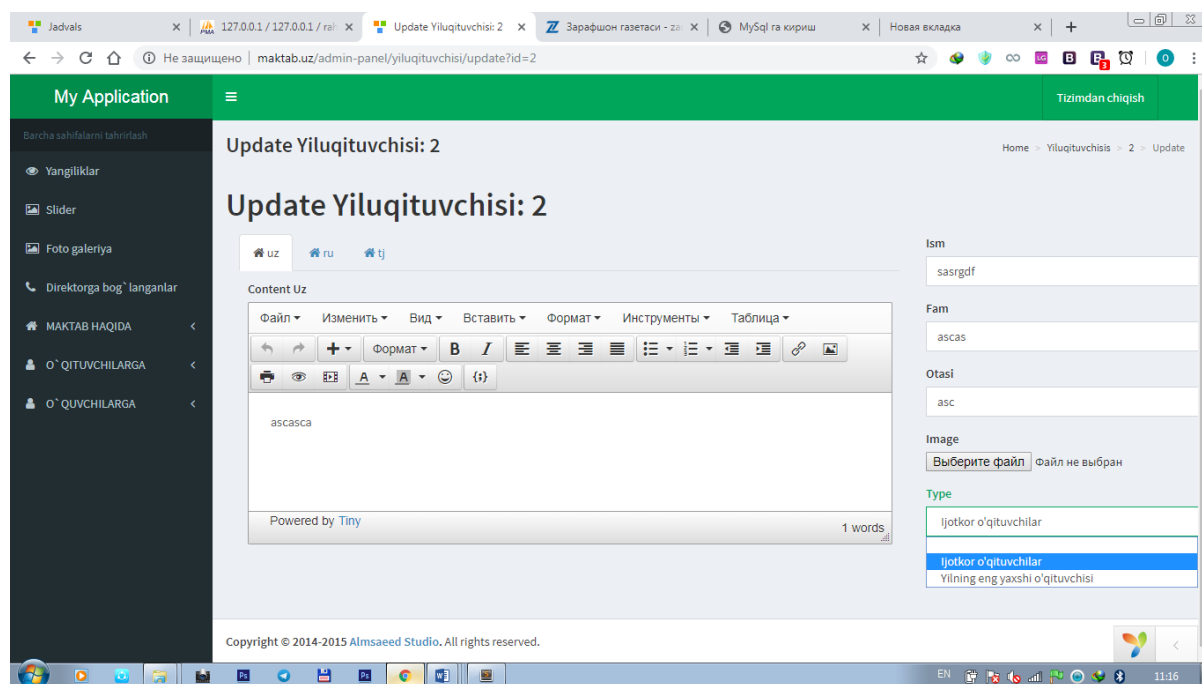
Foto galeriya bu yerga matabning kerakli misol uchun tadbirlar, bayramlar maktab tadbirlari shunga o'xshash foto suratlar joylashtirishimiz mumkin.

FOTO GALERIYA

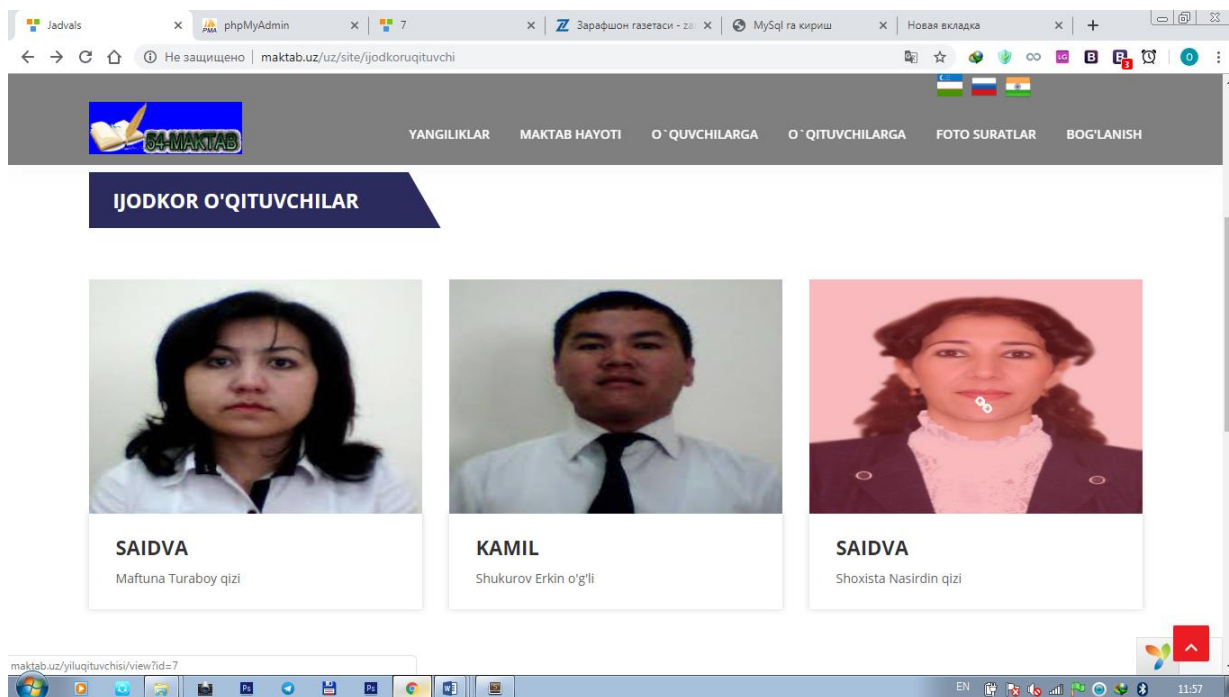

Maktabning foto suratlari

Maktabdagi o'qituvchilarni o'quvchi yoshlar bilan ishlaydigan va o'zining ustida ishlaydigan o'qituvchilarni saytga joylashtiramiz misol uchun yilning eng yaxshi o'qituvchisi yoki bo'lmasa ijodkor o'qituvchisi deb kiritishimiz mumkin.

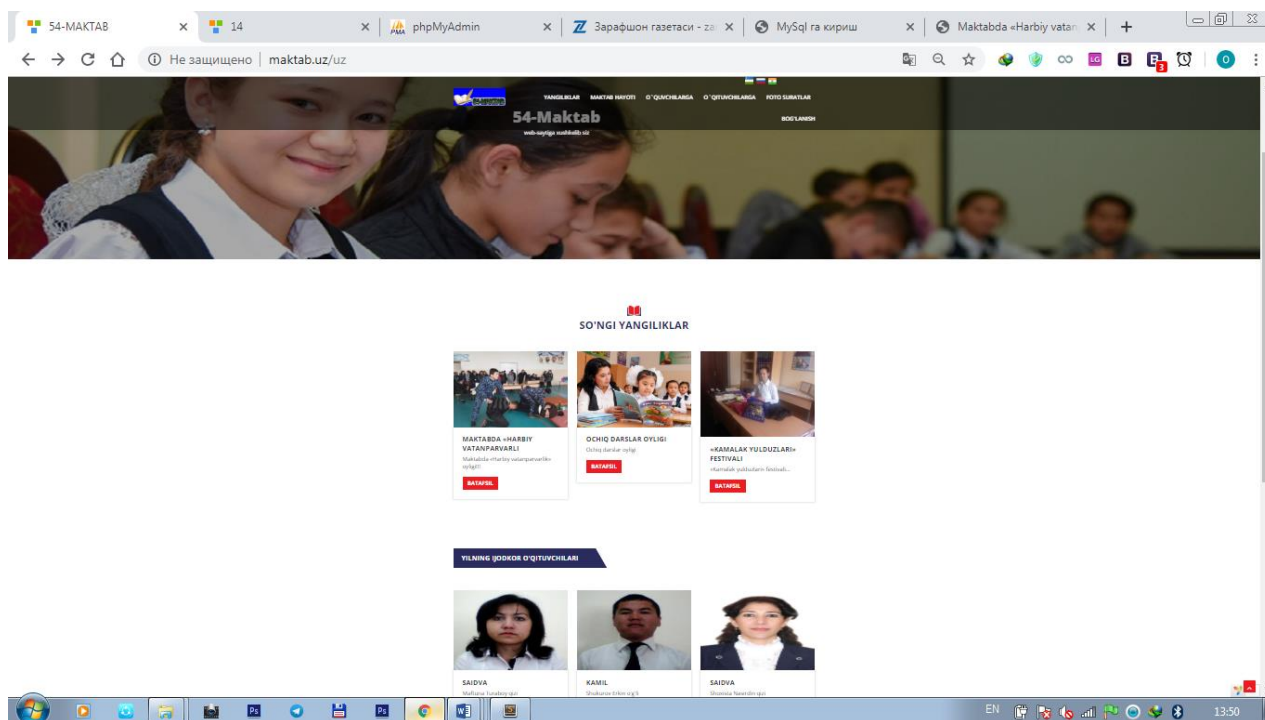

Maktabning ijodkor o'qituvchisini admindan kiritish

Maktabning ijodkor o'qtuvchisi

Maktab web saytingining umumiy ko'rinishi

3.3 Maktab elektron dasturiy vositasini foydalanishda qo'yiladigan talablar

Kompyuterni xonada to'g'ri joylashtirish va to'g'ri loyihalanib, o'rnatilgan yoritgichlar foydalanuvchini ko'rishini yaxshi taminlaydi, asab tizimiga qo'shimcha zo'riqish bermaydi, operatorni normallashi faoliyatini taminlaydi, ish jarayonidagi xatolarni keskin kamaytiradi. Kompyuterlarni alohida xonalarga 5-6 displaydan ortiq bo'lmagan xolda joylashtirish tavsiya qilinadi. Bu eng avvalo mikroiklimni yo'l qo'yilgan qiymatlari parametrlarini taminlashga imkon beradi. Sanitar normalarga muvofiq bitta foydalanuvchi uchun 5m² maydon, hajmi 20m³ dan kam bo'lmashligi kerak. Gigiyenik nuqtai nuqtai nazardan kompyuterni shunday joylashtirish kerakki, ekrandan ko'zni ko'targanda, xonadagi eng uzoqda joylashgan narsa ham ko'rsin. Operatorning ish joyini kirish eshigiga yuzi qaragan holda joylashtirish eng samarali hisoblanadi. Eng uzoq masofaga nigohni o'tkazish imkoni kompyuterda ishlagandagi ko'rish tizimining og'irligini kamaytirishni eng samarali usuli hisoblanadi. Ish joylarini kompyuterdan devorgacha bo'lgan masofa 1 m dan kam bo'lmagan holda xonaning burchaklariga yoki devorga qaratib joylashtirish, derazadan tushgan yorug'lik ko'z uchun ortiqcha zo'riqish bo'lmashligiga yordam beradi[9]. Shuning uchun ham kompyuterni derazaga qaratib joylashtirmaslik darkor. Agar bir xonada bir necha kompyuterlar joylashgan bo'lsa, elektromagnit nurlarning tasirini kamaytirish uchun bir monitor ekranidan ikkinchisining orqa devorigacha masofa 2 m dan kam bo'lmashligi kerak.

Sanitar qoidalarga muvofiq shaxsiy kompyuterlar joylashgan xonada aralash yoritilganlik, ya'ni tabiiy va sun'iy bo'lishi kerak. Tabiiy yoritilganlik iloji boricha shimolga va shimoliy sharqqa yo'naltirilgan bo'lishi, imkoni bo'lmasa, jadal quyosh nuri janubiy va g'arbiy derazalardan yaltillashlar yuzaga keltirmasligi va ishlashga xalaqit qilmasligi uchun derazalarni pardalar, jalyuzlar yoki tashqi to'sqichlar bilan taminlash kerak. Ish joyi derazaga nisbatan yonlanmasiga joylashgan bo'lib, tabiiy yorug'lik chap tarafdin tushishi maqsadga muvofiq. Kompyuterlar shunday joylashishi kerakki, yoniq ekran boshqa operatorning

ko‘rish maydoniga tushmasligi, ekranda tabiiy va suniy yoritilganlikning aksidan yaltillashlar bo‘lmasligi kerak[10].

Ko‘rish sharoitini baholash uchun yaltillaganlik tushunchasi kiritiladi. Yaltillaganlik-ko‘rish funksiyasini buzilishiga olib keluvchi yaltillagan yuzlarning kuchaygan yorug‘ligi bo‘lib, obyektни ko‘rishni yomonlashtiradi. Yaltillamaslikning birligi- kg/m^2 . 30 ming kg/m^2 ga teng yorug‘lik ko‘zni ko‘r qiladi. Yaltillaganlik haddan tashqari asabiylashuvini yuzaga keltiradi. Shuning uchun sanitar qoidalar yorug‘lik keltiradi. Shuning uchun sanitar qoidalar yorug‘lik manbaidan to‘g‘ridan-to‘g‘ri paydo bo‘ladigan yaltillaganlikni chegaralaydi. Deraza, yoritgichlardan tushgan yorug‘lik ko‘rish maydonida 200 kg/m^2 dan oshmasligi kerak. Ekran, stol, klaviatura kabi ish yuzasidan qaytgan nurlardan hosil bo‘ladigan yaltillaganliklarni ham chegaralash kerak. Bu yoritgichlarni to‘g‘ri tanlab, ish o‘rinlarini tabiiy va suniy yoritgichlarga nisbatan to‘g‘ri joylashtirish hisobiga amalga oshadi, bunda yaltillashlarning yorug‘ligi displey ekranida 40 kg/m^2 dan oshmasligi kerak.

Mutaxassislarning tavsiyasiga ko‘ra devorlar, mebellar och sut rangda, shipdan nur qaytarish koeffisiyenti 0.7- 0.8, devordan va poldan 0.6 va 0.3 bo‘lishi kerak. Bunga shipni oq ranga, devorlarni och sariq va qizg‘ish ranga bo‘yash natijasida erishish mumkin. Umumiy yoritish uchun lyuminessent lampalar ishlatilishi natijasida ulardan yorug‘lik oqimi kuchlanishining o‘zgarishiga qattiq bog‘liq bo‘lganligi sababli yoritilganlikning tebranishi yuzaga keladi, bu o‘z yo‘lida ko‘zni har safar adaptasiya qilishiga, toliqishiga olib keladi. Shuning uchun mahalliy va umumiy yoritgichlar sifatida yuqori chastotali, yonishini nazorat qiluvchi uskunali gazorazryadli lampalar ishlatilishi kerak. To‘g‘ri tanlangan, yani eng kamida Shvesiya o‘lchovlar va sinovlar Milliy komiteti tomonidan qabul qilingan MRK(II) talablariga javob beradigan va kerakli sertifikatini bo‘lgan kompyuterlarda ishlaganda foydalanuvchi sog‘lig‘ini saqlash maqsadida quyidagi qiyin bo‘lmagan qoidalarga rioya qilish kerak:

- ish joyi qulay bo'lishi va tayanch-harakat apparatini hamda qon almashishini normal ishlashini taminlash kerak;
- kun davomida videoterminalda umumiy ishlash davomiyligi 4 soatdan oshmasligi, videoterminalda uzluksiz ishlash 1.5-2 soatdan ko'p bo'lmasligi, har bir soat ishdan so'ng kamida 10-15 minut tanaffus qilish, shu paytda o'rindan turib, ko'z, bel, qo'l va oyoq uchun maxsus mashqlar qilish kerak.
- normal ko'rish qobiliyatida ko'z ekrandan qo'l cho'zganchalik (yani 60-70 smdan kam bo'lmagan) masofada bo'lishi va yiliga kamida bir marotaba ko'z vrachiga tekshirtirib turish kerak;
- bir soat mobaynida 10 mingdan ortiq klavishni bosish kerak emas;
- monitor ekranida yaltillashlar paydo bo'lishiga yo'q qo'yilmasligi kerak[10];

Xulosa

Axborot-kommunikasiya texnologiyalari hozirgi kunda eng dolzarb texnologiyalardan biri bo'lib, har bir sohani o'rganishda katta ahamiyatga ega. Jumladan, ta'lim jarayonida mukammal kasbni egallagunga qadar, yangi axborot-kommunikasion texnologiyalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Hozirgi kunda barcha ta'lim jarayonlarida kompyuter texnologiyalaridan, multimedia texnologiyalaridan foydalanish va o'quv jarayonlariga tadbiq etish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Axborot-kommunikasiya texnologiyalarini asosiy negizini kompyuter texnikasi tashkil qiladi deb hisoblaydigan bo'lsak, bunda o'qish, harakatni ko'rish, eshitish imkoniyatlari vujudga keladi. Shuning uchun ham ta'lim tizimini rivojlantirishda axborot texnologiyalaridan, qolaversa internet texnologiyalaridan hamda multimedia texnologiyalaridan foydalanib darslarni tashkil etish ta'lim sifatini oshirishga erishiladi.

Ushbu bitiruv malakaviy ishini bajarish mobaynida quyidagi natijalarga erishildi:

- Dasturiy vositaning ma'lumotlar bazasi shakllantirilib chiqildi;
- Dasturiy vosita yordamda maktab ta'lim muassasasi o'quvchi va uning ota-onasi bilan doimiy muloqotda bo'la oladi;
- Ota-onalar ham maktabga yuborilgan xabarlardan ma'lumot olib turadi;
- Ota-ona farzandining o'zlashtirish ko'rsatkichlarini nazorat qilib borosh imkoniga ega;

Adabiyotlar ro'yxati:

1. I.A.Karimov Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari. Toshkent 2009.
2. Qosimov S. "Axborot texnologiyalari" texnika OO'Yu talabalari uchun qo'llanma. Toshkent 2006.
3. S.S.G'ulomov, B.A.Begalov, N.R.Zaynalov, R.A.Dadabayeva, A.E.Davronov. Dasturlash texnologiyalari. Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma. - Toshkent.: TDIU, 2006 y.
4. Rasmus Lerdorf, Kevin Tatroe, Peter MacIntyre. Programming PHP. O'Reilly Media; Second Edition edition 2012.
5. A.Trechtenberg. "PHP Cookbook." O'Riley 2010.
6. J.Greespan, B.Bulger "PHP/MySQL Database Applications" M&T Books 2011.
7. Котеров Д., Костарев А. PHP 5 в подлиннике. Издательство : BHV-Санкт-Петербург 2005г с1120
8. Малыгина М.П. Базы данных: основы, проектирование, использование. Издательство: BHV-Санкт-Петербург 2004г с499
9. O.Qudratov, T. G'aniev. Hayotiy faoliyat xavfsizligi. Toshkent, 2004 y.
10. X.Rahimova. Mehnatni muhofaza qilish. Toshkent, 2004 y.

Internet resurslar:

1. www.ccitt.uz O'zbekiston Respublikasi axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi
2. www.edu.uz Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
3. www.ziyonet.uz Ziyonet ta'lim portali
4. www.itportal.uz Axborot texnologiyalari portali
5. www.ilm.uz Abiturent uchun sayt
6. www.DTM.uz Davlat test markazi

Ilova

```
<?php
namespace frontend\controllers;
use Yii;
use yii\base\InvalidParamException;
use yii\web\BadRequestHttpException;
use yii\web\Controller;
use yii\filters\VerbFilter;
use yii\filters\AccessControl;
use common\models\LoginForm;
use frontend\models>PasswordResetRequestForm;
use frontend\models\ResetPasswordForm;
use frontend\models\SignupForm;
use frontend\models>ContactForm;
use backend\models\Guruh;
use backend\models\Yangiliklar;
use backend\models\Slider;
use yii\data\Pagination;
use backend\models\Sahifalar;
use backend\models\Yiluvchisi;
use backend\models\YiluvchisiSearch;
/**
 * Site controller
 */
class SiteController extends Controller
{
    /**
     * {@inheritdoc}
     */
```

```

public function behaviors()
{
    return [
        'access' => [
            'class' => AccessControl::className(),
            'only' => ['logout', 'signup'],
            'rules' => [
                [
                    'actions' => ['signup'],
                    'allow' => true,
                    'roles' => ['?'],
                ],
                [
                    'actions' => ['logout'],
                    'allow' => true,
                    'roles' => ['@'],
                ],
            ],
        ],
        'verbs' => [
            'class' => VerbFilter::className(),
            'actions' => [
                'logout' => ['post'],
            ],
        ],
    ];
}

/**
 * {@inheritdoc}

```

```

*/
public function actions()
{
    return [
        'error' => [
            'class' => 'yii\web\ErrorAction',
        ],
        'captcha' => [
            'class' => 'yii\captcha\CaptchaAction',
            'fixedVerifyCode' => YII_ENV_TEST ? 'testme' : null,
        ],
    ];
}
/**
 * Displays homepage.
 *
 * @return mixed
 */
public function actionIndex()
{
    $popular = Yangiliklar::find()->orderBy(['views'=>SORT_DESC])-
>limit(3)->all();
    $slider = Slider::find()->orderBy(['id'=>SORT_DESC])->limit(3)->all();
    $yangiliklar = Yangiliklar::find()->orderBy(['views'=>SORT_DESC])-
>limit(6)->all();
    $query = Yangiliklar::find()->orderBy(['id' => SORT_DESC]);
    $pages = new Pagination(['totalCount'=>$query->count(), 'pageSize'=>3,
'forcePageParam'=>false, 'pageSizeParam'=>false]);

```

```

        $yangiliklar = $query->offset($pages->offset)->limit($pages->limit)-
>all();

        $guruh = Guruh::find()->orderBy(['id'=>SORT_ASC])->all();

        $model = Yiluqituvchisi::find()->where(['type'=>'Ijotkor_uqituvchilar'])-
>limit(3)->all();

        $model1 = Yiluqituvchisi::find()-
>where(['type'=>'Yilning_eng_yaxshi_uqituvchisi'])->limit(3)->all();

        return $this->render('index', [
            'guruh'=>$guruh,
            'yangiliklar'=>$yangiliklar,
            'slider'=>$slider,
            'pages'=>$pages,
            'popular'=>$popular,
            'model'=>$model,
            'model1'=>$model1,
        ]);
    }

    public function actionBayroq()
    {
        $model = Sahifalar::find()->where(['type'=>'Bayroq'])->all();
        return $this->render('bayroq',['model'=>$model]);
    }

    public function actionGerb()
    {
        $model = Sahifalar::find()->where(['type'=>'Gerb'])->all();
        return $this->render('gerb',['model'=>$model]);
    }

    public function actionMadhiya()
    {

```



```

        $model = Sahifalar::find()->where(['type'=>'Madhiya']->all());
        return $this->render('madhiya',['model'=>$model]);
    }

    public function actionMaktab_nizomi()
    {
        $model = Sahifalar::find()->where(['type'=>'Maktab_nizomi']->all());
        return $this->render('maktab_nizomi',['model'=>$model]);
    }

    public function actionMaktab_tarixi()
    {
        $model = Sahifalar::find()->where(['type'=>'Maktab_tarixi']->all());
        return $this->render('maktab_tarixi',['model'=>$model]);
    }

    public function actionYiluqituvchisi()
    {
        $model = Yiluqituvchisi::find()-
>where(['type'=>'Yilning_eng_yaxshi_uqituvchisi']->all());
        return $this->render('yil_uqituvchisi',['model'=>$model]);
    }

    public function actionIjodkoruqituvchi()
    {
        $model = Yiluqituvchisi::find()->where(['type'=>'Ijotkor_uqituvchilar']->all());
        return $this->render('ijodkor_uqituvchi',['model'=>$model]);
    }

    public function actionYangilik()
    {
        $query = Yangiliklar::find()->orderBy(['id' => SORT_DESC]);

```

```

        $pages = new Pagination(['totalCount'=>$query->count(), 'pageSize'=>9,
'forcePageParam'=>false, 'pageSizeParam'=>false]);

        $yangiliklar = $query->offset($pages->offset)->limit($pages->limit)-
>all();

        return $this->render('yangiliklar',[
            'pages'=>$pages,
            'yangiliklar'=>$yangiliklar
        ]);
    }
}
/**
 * Logs in a user.
 *
 * @return mixed
 */
public function actionLogin()
{
    if (!Yii::$app->user->isGuest) {
        return $this->goHome();
    }

    $model = new LoginForm();
    if ($model->load(Yii::$app->request->post()) && $model->login()) {
        return $this->goBack();
    } else {
        $model->password = "";
        return $this->render('login', [
            'model' => $model,
        ]);
    }
}
}

```

```

/**
 * Logs out the current user.
 *
 * @return mixed
 */
public function actionLogout()
{
    Yii::$app->user->logout();
    return $this->goHome();
}

/**
 * Displays contact page.
 *
 * @return mixed
 */
public function actionContact()
{
    $model = new ContactForm();
    if ($model->load(Yii::$app->request->post()) && $model->validate()) {
        if ($model->sendEmail(Yii::$app->params['adminEmail'])) {
            Yii::$app->session->setFlash('success', 'Thank you for contacting us.
We will respond to you as soon as possible.');
```

We will respond to you as soon as possible.');

```

        } else {
            Yii::$app->session->setFlash('error', 'There was an error sending your
message.');
```

message.');

```

        }
        return $this->refresh();
    } else {
        return $this->render('contact', [

```

```

        'model' => $model,
    );
}
}
/**
 * Displays about page.
 *
 * @return mixed
 */
public function actionAbout()
{
    $guruh = Guruh::find()->orderBy(['id'=>SORT_ASC])->all();
    return $this->render('about', [
        'guruh' => $guruh,
    ]);
}
/**
 * Signs user up.
 *
 * @return mixed
 */
public function actionAdminsignup()
{
    $model = new SignupForm();
    if ($model->load(Yii::$app->request->post())) {
        if ($user = $model->signup()) {
            if (Yii::$app->getUser()->login($user)) {
                return $this->goHome();
            }
        }
    }
}

```

```

    }
}
return $this->render('signup', [
    'model' => $model,
]);
}
/**
 * Requests password reset.
 *
 * @return mixed
 */
public function actionRequestPasswordReset()
{
    $model = new PasswordResetRequestForm();
    if ($model->load(Yii::$app->request->post()) && $model->validate()) {
        if ($model->sendEmail()) {
            Yii::$app->session->setFlash('success', 'Check your email for further
instructions.');
```

instructions.');

```

            return $this->goHome();
        } else {
            Yii::$app->session->setFlash('error', 'Sorry, we are unable to reset
password for the provided email address.');
```

password for the provided email address.');

```

        }
    }
    return $this->render('requestPasswordResetToken', [
        'model' => $model,
    ]);
}
/**
```

```

    * Resets password.
    *
    * @param string $token
    * @return mixed
    * @throws BadRequestHttpException
    */
    public function actionResetPassword($token)
    {
        try {
            $model = new ResetPasswordForm($token);
        } catch (InvalidParamException $e) {
            throw new BadRequestHttpException($e->getMessage());
        }
        if ($model->load(Yii::$app->request->post()) && $model->validate() &&
            $model->resetPassword()) {
            Yii::$app->session->setFlash('success', 'New password saved.');
```

```

            return $this->goHome();
        }
        return $this->render('resetPassword', [
            'model' => $model,
        ]);
    }
}
<?php

/* @var $this \yii\web\View */
/* @var $content string */

use yii\helpers\Html;
```

```

use yii\bootstrap\Nav;
use yii\bootstrap\NavBar;
use yii\widgets\Breadcrumbs;
use frontend\assets\AppAsset;
use common\widgets\Alert;
use cinghie\multilanguage\widgets\MultiLanguageWidget;
AppAsset::register($this);
?>
<?php $this->beginPage() ?>
<!DOCTYPE html>
<html lang="<?= Yii::$app->language ?>">
<head>
    <meta charset="<?= Yii::$app->charset ?>">
    <meta http-equiv="X-UA-Compatible" content="IE=edge">
    <meta name="viewport" content="width=device-width, initial-scale=1">
    <?= Html::csrfMetaTags() ?>
    <title><?= Html::encode($this->title) ?></title>
    <?php $this->head() ?>
</head>
<body >
<?php $this->beginBody() ?>
    <!-- Header Area Start -->
        <header class="top">
            <div class="header-area header-sticky fixed">
                <div class="container">
                    <div class="row">
                        <div class="col-md-2 col-sm-2 col-xs-
6">
                            <div class="logo"><br>

```

```

<a href="/"></a>
</div>
</div>
<div class="col-md-10 col-sm-10 col-xs-
12">
<div class="content-wrapper one">
<!-- Main Menu Start -->

<div class="col-md-3" style="float: right;">
<?= MultiLanguageWidget::widget([
    'addCurrentLang' => true, // add current lang
    'calling_controller' => $this->context,
    'image_type' => 'classic', // classic or rounded
    'widget_type' => 'classic', // classic or selector
    'width' => '28'
]); ?>
</div>
<div class="main-menu one text-right">
<nav>
<ul>
<li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/yangilik'])?>"><?=Yii::t('common',
'Yangiliklar')?></a>

<!-- <ul>
<li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/yangilik'])?>"><?=Yii::t('common','Yangilik
lar')?></a></li>

```



```

        <li><a href="index-
2.html"><?=Yii::t('common','Maktab oshxonasi')?></a></li>
        <li><a href="index-
3.html"><?=Yii::t('common','Me`yoriy hujjatlar')?></a></li>
        <li><a href="index-4.html">Home
Four</a></li>
        <li><a href="index-5.html">Home
Five</a></li>

    </ul> -->
</li>
<!-- <li><a href="about.html">About</a></li> -->
<li><a href="#"><?=Yii::t('common','Maktab
hayoti')?></a>

    <ul>

        <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/maktab_nizomi'])?>"><?=Yii::t('common','
Maktab nizomi')?></a></li>

        <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/maktab_tarixi'])?>"><?=Yii::t('common','Ma
ktab tarixi')?>s</a></li>

    </ul>

</li>
<li><a href="#"><?=Yii::t('common',
'O`quvchilarga')?></a>

    <ul>

        <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['oquvchimalumoti/index'])?>"><?=Yii::t('commo
n','O`quvchilar ma`lumoti')?></a></li>

```

```

<li><a href="event-left-side-
bar.html"></a></li>

<li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['kutubxona/index'])?>"><?=\yii::t('common',
'Darsliklar')?></a></li>

<li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['jadval/jadval'])?>"><?=\yii::t('common', 'Dars
jadvali')?></a></li>

<li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/bayroq'])?>"><?=\yii::t('common', 'Davlat
bayrog\'i')?></a></li>

<li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/gerb'])?>"><?=\yii::t('common', 'Davlat
gerbi')?></a></li>

<li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/madhiya'])?>"><?=\yii::t('common', 'Davlat
madhiyasi')?></a></li>

<!-- <li><a href="event-details.html">Iqtidorli
o'quvchilar</a></li>

<li><a href="event-details.html">Imtihon
materiallari</a></li>

<li><a href="event-details.html">O'quvchi
qoidasi</a></li> -->

</ul>

</li>

<li class="hidden-sm"><a
href="#">O`qituvchilarga</a>

<ul>

```

```

        <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['oqituvchimalumoti/index'])?>"><?=Yii::t('comm
on', 'O`qituvchilar ma`lumoti')?></a></li>

        <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/ijodkoruqituvchi'])?>"><?=Yii::t('common',
'Ijodkor o`qituvchilar')?></a></li>

        <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/yilugituvchisi'])?>"><?=Yii::t('common',
'Yilning eng yaxshi fan o`qituvchisi')?></a></li>
    </ul>
</li>

    <li class="hidden-sm"><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['rasm/foto'])?>"><?=Yii::t('common', 'Foto
suratlar')?></a>

    </li>

    <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['contact/create'])?>"><?=Yii::t('common',
'Bog`lanish')?></a></li>
</ul>
</nav>
</div>
<div class="mobile-menu hidden-lg hidden-md
one"></div>

    <!-- Main Menu End -->
</div>

</div>

</div>

</div>
</div>

```

```

</header>

<!-- Header Area End -->

<!-- Background Area Start -->

<?=$content?>

<footer class="footer-area" style="background-color: #fcf8e3">
  <div class="main-footer">
    <div class="container">
      <div class="row">
        <div class="col-md-4 col-sm-6 col-xs-12">
          <div class="single-widjet pr-60">
            <div class="footer-logo pb-25">
              <a href="/"></a>
            </div>
            <p><?=Yii::t('common','54-maktab web dasturidan olingan
ma\'lumotlardan foydalangan shaxslar saytdan olganligini ko\'rsatishlari
shart.')}></p>
          <div class="footer-social">
            <ul>
              <li><a href="#"><i class="zmdi zmdi-
facebook"></i></a></li>
              <li><a href="#"><i class="zmdi zmdi-
pinterest"></i></a></li>
              <li><a href="#"><i class="zmdi zmdi-
vimeo"></i></a></li>
              <li><a href="#"><i class="zmdi zmdi-
twitter"></i></a></li>
            </ul>
          </div>
        </div>
      </div>
    </div>
  </div>

```

```

        </div>
    </div>
    <div class="col-md-2 col-sm-6 col-xs-12">
        <div class="single-widget">
            </div>
        </div>
        <div class="col-md-3 col-sm-6 col-xs-12">
            <div class="single-widget">
                <h3><?=Yii::t('common', 'Sahifalar')?>
                <ul>
                    <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/maktab_nizomi'])?>"><?=Yii::t('common', '
Maktab nizomi')?></a></li>
                    <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['site/maktab_tarixi'])?>"><?=Yii::t('common', 'Ma
ktab tarixi')?>s</a></li>
                    <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['kutubxona/index'])?>"><?=Yii::t('common',
'Darsliklar')?></a></li>
                    <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['jadval/jadval'])?>"><?=Yii::t('common', 'Dars
jadvali')?></a></li>
                    <li><a
href="<?=\yii\helpers\Url::to(['contact/create'])?>"><?=Yii::t('common',
'Bog\lanish')?></li>
                </ul>
            </div>
        </div>
    </div>
    <div class="col-md-3 col-sm-6 col-xs-12">

```

```
<div class="single-widget">  
    <h3><?=Yii::t('common','Bog\'lanish')?></h3>  
    <p>Qoshrabot tuman<br>54-maktab</p>  
    <p>+998 (97) 924 99 93<br>+998 (91) 534 32 28 (+99895)  
500-14-61</p>  
  
    <p>54 maktabuz@gmail.com<br>www.54-maktab.uz</p>  
</div>  
  
</div>  
  
</div>  
  
</div>  
  
</div>  
  
<div class="footer-bottom text-center">  
    <div class="container">  
        <div class="row">  
            <div class="col-xs-12">  
                <p>Mualliflik huquqi © <a href="#" target="_blank">54-  
maktab.uz</a> <?=date(Y)?>. </p>  
            </div>  
        </div>  
    </div>  
  
</div>  
  
</div>  
  
</body>  
  
<!-- Footer End -->  
<?php $this->endBody() ?>  
</body>  
</html>  
<?php $this->endPage() ?>
```

